Hakemli Makale **GSÜHFD**, 2022; 2: 1287-1342

SİYASİ EŞİTLİK VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ ARASINDA SEÇİM HARCAMALARI SINIRLANDIRMALARI(*)

Dr. Öğr. Üyesi **Harun MURATOĞULLARI**(**)

Öz: Bu çalışma seçim harcamalarına dönük getirilen sınırlandırmaların ifade özgürlüğü ve siyasi eşitlik ilkesi arasında meydana getirdiği gerilimi incelemektedir. Seçimler ve siyasi karar alma süreçlerinde yurttaşların görüşlerini sınırlanmadan ifade edebilmeleri demokrasilerin en temel unsurlarından birisidir. Yurttaşların karar alma süreçlerine eşit fırsatlarla etkide bulunabilmesi özgürlüklerin mümkün olduğunca müdahalesiz yaşanabilmesini, yani farklı siyasi görüşlerin dışa vurumu, tartışma, müzakere etme ve örgütlenme gibi birtakım eylemlerin serbestçe yürütülebilmesini gerekli kılar. Diğer yandan ifade özgürlüğünün geniş kitlelere ulaşacak şekilde kullanılmasının ekonomik bir külfeti bulunmaktadır. Bu külfetin serbest *siyasal* piyasada müdahalesiz şekilde karşılanabilir olması, tartışma ortamının ekonomik zenginlik araçlarıyla manipüle edilmesine neden olabilir. Hâlbuki seçimlerin yarışmacılık unsuru fikirlerin ve adayların birbirleriyle karşılaştırılabilir düzeyde aleniyetini gerektirir. Dolayısıyla bir yandan ifade özgürlüğünün gereği olarak siyasal düşüncelerin sınırsızca ifade edilmesi, diğer yandan ise yurttaşların karar alma süreçlerine eşit etkide bulunabilmesi idealleri karşı karşıya gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Seçim Harcamaları, İfade Özgürlüğü, Siyasi Eşitlik, Bowman V. The United Kingdom, Buckley V. Valeo.

(*) Makale Gönderim Tarihi: 30.06.2022. Makale Kabul Tarihi: 08.12.2022.

Bu çalışmanın düşüncesel serüveninde yolumu aydınlatmış ve değerli katkılarını esirgememiş Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı'ndan sayın Dr. Ensar Baki hocama okuyucu huzurunda teşekkür etmeyi bir borç kabul ediyorum.

(**) Boğaziçi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı (ORCID no: 0000-0002-5416-1921; *harun.muratogullari@boun.edu.tr*).

LIMITATIONS ON ELECTION SPENDING BETWEEN POLITICAL EQUALITY AND FREEDOM OF EXPRESSION

Abstract: This study examines the tension between the freedom of expression and political equality in the limitations imposed on election spending. The ability of individuals to express their opinions in elections and the political decision-making procedures is one of the fundamental elements of democracies. The power of citizens to exert influence on the decision-making procedures with equal opportunities requires the enjoyment of freedoms without restrictions as far as possible, including a series of activities such as the expression of diverse opinions, discussion, deliberation and organising. That said, there is an economic burden of the enjoyment of the freedom of expression at a mass level. The state of being allowed to meet that burden in a free *political* market with no state intervention may lead the debate to be manipulated by the instruments of economic wealth. On the other hand, the aspect of competitiveness of elections necessitates the publicity of opinions and candidates at a comparable level. Thus, the unlimited expression of political opinions as a prerequisite of the freedom of expression on the one hand and the ability of citizens to equally influence decision-making procedures on the other arise to be into conflict with each other.

Keywords: Election Spending, Freedom of Expression, Political Equality, Bowman V. The United Kingdom, Buckley V. Valeo.

I. GİRİŞ

Modern toplumların bilincinde para, medya ve seçim kelimelerinin bir cümle içindeki birlikteliği demokrasi adına çoğunlukla kuşkuyla karşılanan bir terkip oluşturmaktadır. Hâlbuki düz bir yaklaşımla bunların üçünün de müzakere ve uzlaşıyı hedefleyen demokratik süreçlerin inşası ve sürdürülmesinde silsile halinde kurucu etkiye sahip oldukları yadsınamaz bir hakikattir. Bir kere ifade özgürlüğünün demokrasinin adeta bir can damarı olduğunu kabul ediyoruz. Özgürlükler için bir imkân aracı olan para olmadan medya ve kitlesel iletişim araçlarının kullanımı ve dolayısıyla düşüncelerin ifade edilebilmesinden, düşüncelerin ifade edilemediği bir tartışma ortamında farklı siyasi fikir ve kadroların yerleşik siyasi yapı karşısında etkili denetleyici rol üstlenebilmesi ve yarışabilmesinden ve nihayet yarışmacı seçimler olmadan sahici bir demokrasiden bahsetmek mümkün olamayacaktır. Ayrıca siyasi partiler etkin şekilde yarışabilmek ve *siyasi alan*da kendilerinden bek-

lenen işlevleri yerine getirebilmek için insan kaynakları kadar finansal kaynaklara gereksinim duymaktadırlar[1]. Para fark yaratır, çünkü Fisher'ın da vurguladığı üzere; partilerin örgütsel ve kampanya ihtiyaçları süreklidir[2]. Houghton bunu yarış arabası ve yakıt ilişkisi metaforuna benzetir (*the fuel for the engines of party politics*), yarışın sonucunu belirleyen tek unsur olmasa da, yolda ve yarışta kalmanın asgari unsuru[3].

Önemi apaçık aşikâr olan böyle bir alanda devletlerin düzenleyici rolü de bu nispette tartışmalı kalmıştır[4]. Aslında modern demokrasilerde siyasi partilere atfedilen anayasal statü ve bu örgütlerin devlet aygıtı ile olan ilişkileri hakkında bir görüş birliği olmadığı dikkate alınırsa[5]; bunların kendi iç işleyişlerinde nasıl örgütlenmesi ve finanse edilmesi gerektiği, gelir ve giderlerine müdahalede meşru sınırların ne olabileceği konularında da belirsizliklerin sürmesi şaşırtıcı olmasa gerekir[6]. Yine de günümüz demokrasileri arasında paranın siyasetle ilişkisi ve siyasi parti veya adayların finansmanını belli ölçüde düzenlememiş ülke neredeyse yok gibidir[7]. Bu bağlamda akademik araştırmalar özellikle doğrudan kamusal yardımlar üzerinde hayli yoğunlaşmış, meselenin gerek anayasallık boyutu gerekse siyasal rekabet

---

1 Günümüzde siyasal partiler için gönüllülük esasına dayalı geleneksel üye faaliyetlerinin geçmişe kıyasla cazibesini yitirmesi finansal kaynakların önemini daha da arttırmıştır. Siyasi partiler için bir yanda geçmişe kıyasla gönüllülük esasının giderek zayıflaması, diğer yanda yürüttükleri faaliyetlerinin ekonomide parayla ölçülebilen veya faturalandırılabilen bir mal ya da hizmet sınıfına indirgenmesi finansal kaynakların vazgeçilmezliği iddiasını daha da haklılaştırmıştır. KONTACI Ali Ersoy, **Kırılgan Demokrasilerde Siyasal Örgütlenme Özgürlüğü**, Savaş Yayınevi, Ankara, s.35; LUCARDIE Paul, "Prophets, Purifiers and Prolocutors", **Party Politics**, Vol. 6 (2), 2000, ss.175-185; PINTO-DUSCHINSKY Michael, "Financing Politics: A Global View", **Journal of Democracy**, Vol. 13 (4), 2002, ss. 69-86; HAUGHTON Tim, "Law Unto Themselves: Money, Regulation and the Development of Party Politics in the Czech Republic", **Working Paper Series on the Legal Regulation of Political Parties**, No. 20, 2012, ss. 1-32.

2 FISHER Justin, "Next Step: State Funding for the Parties?", **The Political Quarterly**, Vol. 73 (4), 2002, s. 393.

3 HAUGHTON, s. 16.

4 JOHNSTON Michael, "Politıcal Partıes and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives", The National Democratic Institute for International Affairs, 2005, s.3.

5 KATZ Richard S. / MAIR Peter, "Changing Models of Party Organization and Party Democracy: the Emergence of the Cartel Party", **Party Politics**, Vol. 1 (1), 1995, ss. 5-28.

6 van BIEZEN Ingrid, "Financing political parties and election campaigns, guidelines", Council of Europe Publishing, 2003, https://eos.cartercenter.org/uploads/document_file/path/309/Financing_Political_Parties_en.pdf (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2022), s.12.

7 ALEXANDER Herbert E., "Money and Politics: Rethinking a Conceptual Framework", **Comparative Political Finance in the 1980s**, in Alexander Herbert E. (ed.), Cambridge University Press, Cambrdige, 1989, ss. 9-23.

üzerindeki yansımaları etraflıca irdelenmiştir[8]. Buna karşın aşağıda da ele alınacağı üzere yine bu düzenlemeler arasında ihmal edilemeyecek bir ağırlığa sahip olan seçim harcamaları için öngörülen kısıtlamaların anayasallığı konusu bir şekilde gölgede kalmış görünmektedir.

Bu çalışmanın odak noktası özgürlük ve eşitlik kavramları arasında yaşanan çekişmenin öne çıktığı bir düzenleme sahası olarak seçim harcamalarına getirilen miktarsal sınırlandırmaların anayasallığı tartışmasıdır. Tartışmanın temelindeki soru şudur: Siyasi etki satın alınabilir mi? Serbest piyasa ekonomisinin ayrılmaz bir unsuru olan servet eşitsizliği olgusu ve bunun siyasi katılım mekanizmalarında istenmese de bir kesim yararına ortaya çıkaracağı ayrıcalıklar ile demokratik karar alma süreçlerinin vazgeçilmez öğesi olan fırsat eşitliği ideali arasında göz ardı edilemeyecek bir gerilim ilişkisi bulunmaktadır. Bu gerilim ilişkisi, seçim harcamalarına getirilen sınırlandırmalar hakkında yürütülen tartışmaların da ana eksenlerinden birini meydana getirmektedir[9]. Peki, bu çapraşık ilişkide tutarlı bir normatif çözümün ağırlık merkezi nerede duruyor? Sınırsız ifade özgürlüğü liberal bir düşüncedir, ancak bunun demok-

---

[8] KATZ Richard S. / MAIR Peter, "Changing Models of Party Organization and Party Democracy: the Emergence of the Cartel Party", **Party Politics**, Vol. 1 (1), 1995, ss. 5-28; CASAS-ZAMORA Kevin, **Paying for Democracy: Political Finance and State Funding for Parties**, ECPR Press, Colchester, 2006; PIERRE Jon / SVÅSAND Lars / WIDFELDT Anders, "State subsidies to political parties: Confronting rhetoric with reality", **West European Politics**, Vol. 23 (3), 2000, ss. 1-24; PALTIEL Khayyam, "Public Financing Abroad: Contrasts and Effects", **Parties, Interest Groups and Campaign Finance Laws**, in Michael Malbin (ed.) American Enterprise Institute, Washington, D.C., 1980, ss. 354-370; NASSMACHER Karl-Heinz, "Structure and Impact of Public Subsidies to Political Parties in Europe: The Examples of Austria, Italy, Sweden and West Germany," **Comparative Political Finance in the 1980s**, in Alexander Herbert E. (ed.), Cambridge University Press, Cambrdige, 1989, ss. 236-267. van BIEZEN Ingrid, "Political Parties as Public Utilities", **Party Politics**, Vol. 10 (6), 2004, ss. 701-722; Ayrıca Türk hukukundaki etkileri hakkında bkz. GENÇKAYA Ömer Faruk, **Devletleşen Partiler Türkiye'de Siyasi Partilerin Başlıca Gelir Kaynakları**, Anadolu Stratejik Araştırmalar Vakfı, Ankara, 2002; UZUN Cem Duran, "Anayasa Önerilerinde Siyasi Partilerin Finansmanı ve Yeni Bir Öneri", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 94, 2011, ss. 235-258; YÜKSEL Nihat, **Siyasetin Kamusal Finansmanı (Siyasal Partilere Devlet Yardımı)**, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2007; MURATOĞULLARI Harun, **The Structural Barriers in Political Party Laws and Electoral Systems Against Minor Party Representation**, Legal Yayınevi, İstanbul, 2020.

[9] Aslında demokratik seçimlerin hukuki inşası birbiriyle çekişme halinde olan ilkeler etrafında şekillenmektedir. Özellikle seçim sistemleri (temsilde adalet karşısında parlamentonun aşırı parçalanmasının önlenmesi-istikrar), siyasetin finansmanı (siyasi eşitlik karşısında ifade özgürlüğü) ve oylama yöntemleri (seçimlerin güvenliği karşısında oy kullanmanın kolaylaştırılması-genel oy ilkesi) meselelerinde bugün kısmen yerleşik gibi görünen normatif standartlar ekseriyetle yarışan bu ilkelerin uzlaştırılmasını mesele edinen yargı kararları ya da bilimsel tartışmalar ışığında hala gelişmeye matufturlar. İşte kimi ülkelerin anayasa yargılarında hararetli tartışmalara neden olmuş konulardan biri de bu çalışmanın odak noktasını oluşturan seçim dönemlerinde kampanya harcamalarının sınırlandırılmasının anayasallığı meselesidir.

ratik olduğu da söylenebilir mi? Türkiye'deki yasa koyucular seçimlerde yarışan siyasi parti ya da adaylar arasında ortaya çıkan harcama dengesizliklerine karşı bugüne kadar *laissez-faire* bir tutum sergileyerek gerek yargı mercilerini gerekse akademik çevreleri odadaki file namzet görülebilecek böyle bir tartışmaya önemli düzeyde mesafeli kılmıştır.

Çalışma giriş ve sonuç kısımları dışında altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde harcama sınırlandırmalarıyla ortaya çıkan özgürlük ve eşitlik çatışmasının temeli ve içeriği incelenecektir. Sorunsal ve kavramsal çerçeveyi ortaya koymaya yarayan bu bölümün ardından, harcama sınırlandırmalarıyla alakalı dünyadaki ve Türkiye'deki hukuki durum tespit edilecektir. Takip eden üçüncü bölümde bu sınırlandırma yoluyla gerçekleşen müdahalenin özgün yapısı irdelenecektir. Dördüncü bölümde anayasa ve siyaset teorileri ışığında siyasi eşitlik ilkesinin önemi değerlendirilecektir. Çalışmanın son iki bölümünde ise bu müdahale türüne karşılık Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Amerika Birleşik Devletleri Federal Yüksek Mahkemesi'nin benimsediği yaklaşımlar tartışılacaktır.

II. SORUNSAL ÇERÇEVE (NE, NEDEN, NASIL?)

1. Tartışmada Özgürlük-Eşitlik Gerilimi

Demokrasi teorisinin *conditio sine qua non*ları olarak kabul edilen özgürlük ve eşitlik kavramları arasında hem simbiyotik hem de yarışmacı bir ilişki olduğu öteden beri tartışılagelmiştir[10]. Yurttaşların karar alma süreçlerine eşit fırsatlarla etkide bulunabilmesi özgürlüklerin mümkün olduğunca müdahalesiz yaşanabilmesini, yani farklı siyasi görüşlerin dışa vurumu, tartışma, müzakere etme ve örgütlenme gibi bir takım eylemlerin serbestçe yürütülebilmesini gerekli kılar. Keza eşitsizlik hakkında toplumsal bilincin oluşması ve bunun giderilmesine dönük mücadele siyasi eylem özgürlüğünün her yurttaşça yaşanabildiği bir toplumda mümkündür. Münci Kapani bu iki kavram arasındaki ilişkiyi "*Eşitlik hürriyetin ön şartı ve onun tamamlayıcısıdır*"[11] diyerek ifade etmiştir. Benzer bağıntıyı Kaboğlu da *"... eşitlik,*

---

[10] YILMAZ Alim, "Adalet ve Sosyal Düzen Arayışında Özgürlük ve Eşitlik Çatışması", **Liberal Düşünce Dergisi**, S. 23 (89), ss. 65-76.

[11] **Kapani** ilerleyen sayfada şöyle der: "*Açıkça görülüyor ki hürriyet ile eşitlik arasında hassas bir denge vardır. Demokrasinin bı iki temel ilkesinden birinin arka plana itilmesi ve küçümsenmesi halinde bu denge hemen bozulacaktır. O zaman da ne biri ne de öteki yalnız başına insanı gerçekten hür ve mutlu kılmaya yetmiyecektir*." KAPANİ Münci, **Kamu Hürriyetleri**, 7 bası, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2013, s. 12.

özgürlüğün gelişimini değerlendirme ölçütü olduğu kadar, özgürlüğü ilerletme aracıdır" ifadesiyle vurgulamaktadır[12]. Eşitlik ile özgürlük arasındaki bu tamamlayıcı ilişki dolayısıyla diğer yönden de temellendirilmeye elverişli görünmektedir. Nitekim toplumdaki eşitsizliklere karşı direnme aynı zamanda özgürlüğe yönelişin bir mücadelesi olarak da ortaya çıkabilir[13]. Şu halde ilk bakışta biri diğerini gerekli ve kuvvetli kılan iki kurucu kavramdan söz edildiği ileri sürülebilir.

Fakat sınırsız özgürlük anlayışı yurttaşların siyasi katılım süreçlerine eşit koşullarda katılması adına her zaman yapıcı sonuçlar meydana getirmeyebilir. Tartışmamızı şöyle bir önerme üzerinden sürdürmeyi öneriyoruz: Birden fazla düşünce ya da önerme arasından bir ya da birkaçının tercihi, eğer gerçekten bunlar arasında bilinçli bir eleme durumundan bahsedilecekse, tercih edilmeyen(ler)in tercih edilen(ler)le yarışabilir düzeyde aleniyetini gerekli kılar. Bu anlamda seçmek ya da tercih etmek karşılaştırma eyleminin ardılı veya uzantısıdır. Karşılaştırma yapabilmenin olmazsa olmazı ise bilmektir. Bilinmeyen bilinenle karşılaştırılamaz, karşılaştırılamayan ise seçilmemenin ya da seçilmemişliğin öznesi olamaz. Benzer akıl yürütmeyle kendisine karşı karşılaştırma yapılmayan ve yarıştırılmayanın da seçilmiş addedilmesi mantığa uygun bir çıkarsama olmaz. O halde seçiciler için anlamlı bir seçme eylemi, seçenekler arasında karşılaştırma yapmayı olanaklı kılan, bütüne ait bilgiyle mümkündür. Bunun tersi çıkarımla, seçme eyleminin anlamı ya da etkinliği seçeneklerden bir kısmının hiç ya da karşılaştırmayı anlamlı kılacak kadar bilinmemesi ile ortadan kalkar ya da azalır.

Bilinmek ise alenileşmiş olmayı ya da dışa vurumu gerekli kılar. Hukukta bir düşüncenin aleniyet kazanması ifade özgürlüğünün konusudur. Fakat ifade özgürlüğü, ondan elde edilebilecek olası genel (toplumsal) yarar bir kenara, ilk elden kendisine sahip olanın sınırlandırılmaması, yani tekil-sahip odaklı bir eylem alanı ya da otorite bakımından müdahalesizlik alanı sunmayı hedefler[14]. Bu eylem alanının kapsamı özgürlüğün temelini oluşturan normun lafzına, yorumlanmasına, onu yorumlayanın ilerici ya da tutucu yöntemlerine bağlı olarak değişkenlik gösterebilir; ancak her ihtimalde öz-

---

[12] KABOĞLU İbrahim Özden, **Anayasa Hukuku Dersleri**, 16. bası, Legal Yayınları, İstanbul, 2021, s. 41.

[13] ROWBOTTOM Jacob, **Democracy Distorted**, University of Cambridge, Cambridge, 2010, s. 33.

[14] Örgütsel özgürlükler de sonuç olarak sınırlı ve ayrışan bir insan topluluğu öznesi altında normatif bir güce sahiptir.

gürlüğün odak noktası ona sahip olanın bireysel eylem olanaklarına dönüktür. Bu bakımdan klasik liberalizmin özgürlük öğretisi, birey karşısında devletin sınırlarını çizmeye odaklıdır ve bu anlayışla ifade özgürlüğü bireyin kendini gerçekleştirmesi ve özerkliğini kazanabilmesinde vazgeçilmez bir değer olarak görülür[15]. Bu açıdan özgürlüğü koruyan hukuk devletinin esaslı rolü müdahalesizlik söylemi üzerine gelişmiştir. Devletin görevi olsa olsa özgürlüğün, özel mülkiyetin, insan hayatı ve sağlığının şiddet müdahalelerine karşı korunmasıdır. Burada ifade özgürlüğünün bireysel özerklik alanına ve negatif karakterine[16] vurgu yapmakla onun toplumsal yarar savunusunu yok saydığımız sonucu çıkarılmamalıdır.

Oysa ki seçim kavramının açıklamaya çalıştığımız bütüne ait yönü, yani tüm seçeneklerin birbirleriyle karşılaştırılabilir ya da yarıştırılabilir düzeyde aleniyet kazanması özelliği bütünsel ya da kolektif yararın, o halde sistemsel bir tasarımın konusu olmaya matuftur[17]. Yani bu alanda hukuksal akıl salt tek tek düşüncelerin ya da seçeneklerin aleniyet kazanmaları yolunda sınırlandırılmamış olması hedefi ile yetinemez; negatif özgürlüğün (bireysel özgürlük-menfaat alanının) bir adım ötesine geçerek, bunların (seçeneklerin) birbirleriyle karşılaştırılabilir düzeyde aleniyet kazanması gerekliliği ile de ilgilenir. Burada ise stratejik bir düzen kurma gerekliliği ortaya çıkar. Bu ikinci gerekliliği, aşağıda da ele alacağımız üzere siyasi eşitlik ilkesi altında yapılan savunuyla ilişkilendirmeyi tercih ediyoruz.

2. İçerik-Nötr İfade Özgürlüğü Sınırlandırması

Bir önceki bölümde seçim harcamalarının sınırlandırılmasıyla bir tür ifade özgürlüğü sınırlandırması sorununun açığa çıktığını ifade ettik. İfade özgürlüğüne dönük yorumlanabilecek bu müdahalenin doğru sorunsallaştırılabilmesi adına altı önemle çizilmesi gereken husus, sınırlananın son tahlilde esasa dönük bir ifade özgürlüğü sınırlandırmasında olduğu gibi belirli bir fikrin kendisi olmadığı, ama fikir ya da fikirlerin miktarının ya da yoğunluğunun olabileceğidir. Bir örnek üzerinden düşünecek olursak, gerçekte 50 milyon lira seçim harcaması yapabilecek seviyede finansal güce sahip bir

---

15 BARENDT Eric, **Freedom of Speech**, Oxford University Press, Oxford, 2005, ss. 13-18.

16 *Negatif karakterden* kasttetiğimiz insanın yaşama tarzı üzerinde dış müdahalenin bulunmamasıdır. HEYWOOD Andrew, **Siyasetin Temel Kavramları** (çev. Hayrettin Özler), Adres Yayınları, Ankara, 2012, s. 318.

17 Buradaki kolektif yarar ile ifade özgürlüğünden umulan kolektif yarar aynı toplumsal tabanının öznesi olduğu yarardır.

siyasi parti ya da adayın 1 milyon lira harcama ile sınırlandırılmasında, bu sınırlandırmayla hedefte olan, 50 milyon liranın harcanamayacak olan 49 milyon lirası olacaktır; yoksa bu 49 milyonla ifade edilebilecekken kısıtlama nedeniyle hiç ifade edilemeyen ya da daha az yoğunlukta ifade edilen fikirlerin esası değildir. Yani 1 milyon lira, müdahalesizlik halinde 49 milyon liranın harcanması yoluyla ifade edilebilecekken edilememiş fikirlerin her hangi 49'da bir oranına karşılık gelen miktarını ya da yoğunluğunu hedef gözetmeksizin ifade edilmesini mümkün kılacak şekilde harcanmaya elverişlidir. Kısaca sınırlandırma günün sonunda yine ifade özgürlüğü sınırlandırması sorunu olarak formüle edilmeye müsaittir; ama bu, içeriği belirli ya da hedefe alınan bir fikrin ifadesinin sınırlandırılmasından başka bir şeydir. Bu sebeple bizim de katıldığımız bir nitelendirme olarak, harcamaların miktarsal kısıtlanması, Sunstein'in de ifade ettiği gibi, 'içerik-nötür' (*content-neutral*) bir ifade özgürlüğü sınırlaması sorunu ortaya çıkarır[18]. Görüşümüzce bu ince ayrım söz konusu sınırlamanın anayasallığı tartışmasında merkeze alınmayı gerektiren hususlardan biridir.

Doktrinde ayrıca harcama sınırlandırmalarının ifade özgürlüğü sınırlandırmasındansa mülkiyet hakkı sınırlandırması şeklinde anlaşılması gerektiğini ileri süren azınlık görüşü de bulunmaktadır[19]. Örneğin ABD Yüksek Mahkemesi'nin Missouri eyaletinin bağış sınırlandırmasına ilişkin yasal düzenlemesini anayasaya uygun bulduğu *Nixon v. Shrink Missouri Government PAC* kararında, muhalif görüşüyle Yargıç Stevens "para maldır; ifade değildir" önermesi ışığında, bu düzenlemenin sınırlandırmalara karşı daha fazla anayasal güvence sunan ABD Anayasası'nın Ek 1. maddesi[20] kapsamında değerlendirilmemesi gerektiğini savunmuştur[21]. Kanaatimizce harcama sınırlandırmalarındaki *ratio legis*'in bahse konu olan ekonomik

---

18 SUNSTEIN Cass R., **Democracy and the Problem of Free Speech**, The Free Press, New York, 1995, s. 106.

19 REDISH Martin H., "Free Speech and the Flawed Postulates of Campaign Finance Reform", **University of Pennsylvania Journal of Constitutional Law**, Vol. 783, ss. 792.

20 ABD Anayasası'nın çekirdeğini meydana getiren hükümlerden biri olan Ek 1. maddesi ifade, basın, toplanma özgürlükleri ve dilekçe hakkının Kongre tarafından yasayla sınırlandırılamayacağını düzenlemektedir. Buna göre; "Kongre, düşünceyi açıklama özgürlüğünü, basın özgürlüğünü, halkın barışçıl şekilde toplanma ve sorunlarını hükümete dilekçe yoluyla iletme hakkını ihlal eden kanunlar yapamaz".

21 "Money is property; it is not speech". The United States Court of Appeals for the Eighth Circuit, Nixon, Attorney General of Missouri, et al. v. Shrink Missouri Government Pac et al., No. 98-963, 24 Ocak 2000. https://supreme.justia.com/cases/federal/us/528/377/case.pdf (Erişim Tarihi: 22.05.2022), s. 398.

varlığın mutlak ya da sınırsız şekil-zaman-amaçla kullanılmasının engellenmesi olmadığı, fakat geliştirilen belli kriterler altında kampanya süreci gibi dönemsel ya da konu veya parti-aday lehinde ya da aleyhinde sınıflandırılabilecek bir fikrin satın alma gücüyle diğerlerine karşı siyasal tartışma alanında üstünlük kurmasının engellenmesi olduğu dikkate alınırsa, bunun salt bir mülkiyet hakkı sınırlandırması olarak formüle edilmesi tartışmanın esas konusu olan müdahalenin ayrışan yanını göz ardı etmek olur.

Harcama sınırlandırmalarının anayasallığı tartışmasında gözetilen diğer değerin siyasi eşitlik ilkesi olduğunu belirttik. Finansal kaynakların seçim yarışında ortaya çıkaracağı eşitsizlik, modern anayasacılığın olmazsa olmazı kabul edilen, örneğin hukuk devleti, hesap verilebilirlik, temel hakların güvence altında olması, yargı bağımsızlığı gibi bir takım temel değerlerde yaşanan gerilemeler neticesinde, yani doğrudan iktidarların karar ve eylemleriyle ortaya çıkan otoriter rejim türlerinde karşılaşılan siyasi eşitsizlik sorunu değildir; ekonomik eşitsizlikle bağlantılı fikirde monopolleşmenin sebep olabileceği, tabiri caizse doğa durumunun var ettiği bir siyasi eşitsizlik halidir. Bu yüzden yine eşit siyasal yarışma unsurunun eksik olabileceği rejim türleri olarak 'kontrollü', 'kısıtlayıcı' ya da 'fiili-tek partili' demokrasi formları[22] içinde belli siyasi fikir ya da kadroların dışlanmasıyla ortaya çıkan siyasi eşitsizlik sorunu burada ele alınan siyasi eşitsizlikten ayrışmaktadır. Ele alınan siyasi eşitsizliğin doğası, liberal ya da pekişmiş demokrasiler arasında daha az görülmesi için hiçbir sebep olmayan, rejimin anti demokratik yapısı veya iktidarların otoriter eylem ya da politikaları ile doğrudan ilintilenemeyecek ve bu itibarla adeta görece kendiliğinden oluşmaya müsait bir tür siyasi eşitsizlik halidir.

3. Müdahalenin Doğası ve Yöntemi

Biraz da harcamalara getirilen sınırlandırmalarda müdahalenin doğasını ve fırsat eşitliğinin ne tür bir yöntem ile gerçekleştiriliyor olduğu üzerinde düşünmek istiyoruz. Farklı harcama güçlerine sahip parti ya da adaylar arasında fırsat eşitliği kabaca iki farklı müdahale yönteminden biriyle sağlanabilir. Bunları basitçe düzeltme ve sınırlama yöntemleri olarak başlıklandırmak istiyoruz. Seçimlerde yarışacak tüm fikirlerin ekonomik güç bağlamında seçmenlerin bilişsel kavrayışlarına erişme kabiliyetleri arasında varsayımsal temelde ortalama bir eşik olduğu düşünülse;

---

[22] ÖZBUDUN Ergun, **Otoriter Rejimler, Seçimsel Demokrasiler ve Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 39-43.

1. (*Düzeltme yöntemi*): Ya bu eşiğin altında yarışa girenlerin dezavantajlı durumları takviye destekle minimuma indirilmeye çalışılır,
2. (*Sınırlama yöntemi*): Ya da eşiğin üstünde olanların avantajlarını ortadan kaldıran müdahaleler gerçekleştirilir.

Birinci müdahale yöntemindeki çözümün etki alanı, yetersiz görünen grubun pozitif olarak desteklenmesi; ikincisinde ise fazlalığa sahip grubun sınırlandırılmasına dönüktür. Sırasıyla bu müdahaleler, görece yetersiz kaynaklara sahip siyasi parti ya da adaylara diğerleri karşısında doğrudan ya da dolaylı yardımlar yapılması ya da zenginin fazladan var olan kaynaklarının etkisiz hale getirilmesi yöntemleridir. Etkinliği ve sonuçları literatürde çokça tartışılmış olsa da siyasi parti ya da adaylara yapılan kamusal yardımlar birinci müdahale türüne elverişli olabilecek yapıya sahiptir[23]. Literatürde siyasetin kamusal kaynaklarla finanse edilmesi aracılığıyla siyasi eşitsizliğin birincisi doğrudan ikincisi dolaylı olmak üzere iki yolla azaltılabileceği ileri sürülmektedir: (1) Daha az kaynaklara sahip yarışmacıları dağıtıma dahil ederek ve (2) devlete özel finansal gelirler ve harcamalarda düzenleyici rol üstlenebilmesi için bir kaldıraç sağlamak suretiyle paranın arz ve talebini kontrol ederek. Bu ikinci durumu Scarrow havuç-sopa metaforuyla açıklamaktadır[24]. Buna göre; partilere ya da adaylara yardım yapan devletler, bunların harcamaları ve genel olarak finansal işlemlerine dönük kısıtlayıcı ve denetleyici rol oynamakta daha meşru bir statü elde edebileceklerdir.

---

[23] Siyasi parti ve adaylara yapılan kamusal yardımların eşitliğe dönük rolü literatürde birbiriyle aynı anlama gelen farklı terimlerle ifade edilebilmektedir. Bu terimlere örnek olarak 'equality of opportunity' (Ewing), 'a level playing field' (Fisher; Ward ve diğerleri; Kolln) 'competitive elections' (Briffault) veya 'fairness' (Sousa) gösterilebilir. EWING Keith, **Money, Politics and Law: A Study of Electoral Campaign Finance Reform in Canada**, Oxford University Press, Oxford, 1992; FISHER Justin, "Next Step: State Funding for the Parties?", **The Political Quarterly**, Vol. 73 (4), 2002, s. 398; KÖLLN Ann-Kristin, "Does Party Finance Regulation Create a Level Playing Field?", **Election Law Journal**, Vol. 15 (1), 2016, s. 71; BRIFFAULT Richard, "Public Funding and Democratic Elections", **University of Pennsylvania Law Review**, Vol. 148 (2), 1999, s. 568; DE SOUSA Luís, "Challenges to Political Financing Regulation: Sound External Monitoring/Enforcement and Sensible Internal Party Accountability", Conference Paper, International Conference on Corruption Control in Political Life and the Quality of Democracy: A Comparative Perspective Europe-Latin America, ISCTE, Lisbon, 19-20 May 2005, s.12.

[24] SCARROW Susan (2011) "Carrots and Sticks, Chickens and Eggs: Understanding Variations in Party Finance Regulatory Regimes", Conference Paper, the IPSA/ECPR Conference, Sao Paolo, Brazil, February 16-19, 2011, ss. 3-5. Eleştirel bir bakış açısı için bkz. Orr, G. (2018) Full Public Funding: Cleaning up Parties or Parties Cleaning up?, in Mendilow, J. and Phelippeau, E. (eds.), Handbook of Political Party Funding, Edward Elgar Publishing, ss. 84-102.

Öte yandan yürütülen bazı ampirik çalışmalar kamusal yardımların bilakis seçimlerin yarışmacılık unsurunu zayıflattığını ortaya koymuştur. Bu çerçevede yasama süreçlerine hakim olan partilerin statükonun ve kendi çıkarlarının korunması için çeşitli koşullar ve dağıtım yöntemleri geliştirdiği ileri sürülmüştür. Örneğin Paltiel'in parti sistemlerinin *katılaşması* (*ossification*) teorisine göre, kamusal yardımlardaki yüksek barajlar ve dağıtımın aşırı miktarlarla yapılması, hali hazırda iktidar ve parlamentoda bulunan partilerin durumlarının sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır[25]. Benzer iddia Katz ve Mair'in *kartel parti* (*cartel party*) teorisinde de mevcuttur. Buna göre kamusal yardımlar, sistemi kontrol eden ve üyeleriyle bağları zayıflayan iktidar ve muhalefet partilerinin hayatta kalabilmeleri ve mevcut durumlarını sürdürebilmeleri için işbirliği içinde manipüle edebildikleri bir enstrüman görevi yürütmektedir[26].

Bu iddiaların aksi yönünde bulgulara erişen ampirik çalışmalar bulunsa da[27], bu çalışmaların neredeyse hiçbiri sisteme bir şekilde dışarıdan dahil olabilmiş yeni ve küçük siyasi partilerin yardımlar dolayısıyla daha eşit koşullarda yarışabildiklerini ve bu sayede Paltiel'in katılaşan parti sistemi ya da Katz ve Mair'in kartel parti teorilerini yanlışladıklarını ileri sürememişlerdir. Söz konusu teorileri yanlışlayan bu çalışmalar, hazine yardımlarından faydalanmamalarına rağmen dışarıdaki partilerin sisteme girmeyi başarabildikleri şeklinde de anlaşılmaya uygundurlar. Kamusal yardımlara rağmen gerçekleşen bu başarılar söz konusu teorileri çürütebilir, ama bu daha eşitlikçi bir düzlemde yarışın yapıldığı anlamına gelmez. Kanaatimizce kamusal yardımlar gerçekten finansal güç bağlamında bütünüyle sadece dezavantajlı gruplara aktarılsa dahi; bu grupların, kendi öz finansal kaynaklarıyla en

---

25 PALTIEL Khayyam, 'Campaign Finance: Contrasting Practices and Reforms', **Democracy at the Polls**, in Butler David / Penniman Howard / Ranney Austin (eds.), American Enterprise Institute, Washington DC, 1981, s. 170.

26 KATZ / MAIR.

27 MENDILOW Jonathan, "Public Party Funding and Party Transformation in Multiparty Systems", **Comparative Political Studies**, Vol. 25 (1), 1992, ss. 90-117; KITSCHELT Herbert, "Citizens, politicians, and party cartelization: Political representation and state failure in post-industrial democracies", **European Journal of Political Research**, Vol. 37 (2), 2000, ss. 149-179; ROPER Steven D., "The Influence of Romanian Campaign Finance Laws on Party System Development and Corruption", **Party Politics**, Vol. 8 (2), 2002, ss. 175-192; DETTERBECK Klaus, "Cartel Parties in Western Europe?", **Party Politics**, Vol. 11 (2), 2005, ss. 173-191; van BIEZEN Ingrid / RASHKOVA Ekaterina R., "Deterring new party entry? The impact of state regulation on the permeability of party systems", **Party Politics**, Vol. 20 (6), ss. 890-903.

avantajlı grupta yer alanlarla mutlak eşitliğe eriştirilmesi devletler açısından çok maliyetli ve belki de beyhude bir çaba olabilir.

Fırsat eşitliğinin sağlanmasında ikinci yöntem olarak belirlediğimiz sınırlama yönteminde ise eşitliği, doğrudan varlıklı olan parti, aday ya da üçüncü kişilerin harcama kapasitelerini sınırlandırarak ve aslında sınırlanan bu kapasitelerin sınırlanmama halinde yararlanabileceği ifade alanlarını daraltarak sağlamış olacaktır. Yani servet farkının bir kesim elinde siyasi avantaja dönüşmemesi uğruna eldeki imkânların (fazladan zenginliğin) ifade özgürlüğüne dönüşmesinin kısıtlanması sonucu ile karşı karşıya gelinecektir. Bu yöntemle de harcama sınırlandırmaları örtüşmektedir[28]. İşte çalışmamızın konusu bu ikinci yöntemin içerdiği eşitlik ve özgürlük arasındaki normatif gerilimdir. Takip eden bölümde öncelikle karşılaştırmalı olarak dünya genelinde bu yöntemin yaygınlığı incelenecektir.

III. KARŞILAŞTIRMALI YASAL DURUM

Harcama sınırlamalarının anayasal düzlemde ortaya çıkardığı gerilim bir kenara, günümüzde pek çok ülke siyasi partiler ile sermaye odakları arasına mesafe koymak ve farklı siyasi güçlerin fırsat eşitliğini sağlamak amaçlarıyla seçim harcamalarını sınırlandırmaktadır[29]. Seçim harcamalarını sınırlandıran ülkelerin bir kısmı parti ve adayların her ikisinin harcamalarını sınırlandırırken, bazılarının sadece parti veya sadece adayların harcamalarını sınırlandırma yoluna gittiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede Kanada, Brezilya, Birleşik Krallık ve İtalya gibi kimi ülkeler parti ve adayları birlikte sınırlandırırken; Fransa, Japonya, İrlanda ve Hindistan sadece aday harcamalarını, İspanya ise sadece parti harcamalarını sınırlandıran ülkeler arasında öne çıkmaktadır[30].

Bu çalışma kapsamında ulaşılan ülkelerin yasal düzenlemelerinden yola çıkılarak, harcama sınırları siyasi partiler için parlamento seçimlerinde, örnek ola-

---

[28] Gerek kamusal yardımlar gerekse seçim harcamalarına getirilen sınırlandırmalarda diğer bir yasama amacı çalışmanın giriş bölümünde de değinildiği üzere yolsuzluk ve ekonomik güç odaklarının siyasi kararların alınmasındaki baskı güçlerini önlemektir. Bu amaç çalışmamızın konu edindiği tartışmanın dışında kalmaktadır.

[29] PINTO-DUSCHINSKY Michael / POSTNIKOV Alexander, "Campaign Finance in Foreign Countries: Legal Regulation and Political Practices (A Comparatıve Legal Survey and Analysis)", **International Foundation for Electoral Systems**, 1999, ss. 1-14. https://www.ifes.org/sites/default/files/campaign_finance.pdf (Erişim Tarihi: 06.04.2022), s. 11-12; van BIEZEN, s. 29-30.

[30] *ACe the Electoral Knowledge Network,* https://aceproject.org/main/english/pc/pce05.htm (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

rak, Avusturya'da 7 milyon Euro (*Bundesgesetz über die Finanzierung politischer Parteien-Parteiengesetz 2012, Part G, Abschnitt 2*)[31], Belçika'da 1 milyon Euro (*Loi relative à la limitation et au contrôle des dépenses électorales, Article 2*)[32], İtalya'da ilgili seçim çevresi özelinde yaşayan vatandaş sayısınca 1 Euro (*Legge No 515, Articolo 10*)[33], Slovakya'da 3 milyon Euro (*Zákon o volebnej kampani, Članak I, §3*)[34] ve Birleşik Krallık'ta partinin aday gösterdiği her bir seçim bölgesi sayısınca 30 bin Sterling (*Political Parties, Elections and Referendums Act 2000, Section 79, Part 2*)[35] olduğu anlaşılmaktadır.

Aday harcamalarına sınır getiren ülkelere örnek olarak, bu sınır Belçika'da 8,700 Euro'ya ek olarak adayın yarıştığı seçim çevresinde kayıtlı her bir seçmen sayısınca 0,035 Euro[36], Bosna Hersek'te kayıtlı her bir seçmen sayısınca 5,030 KM (*Izborni zakon BiH 2001, Članak 15.10*)[37], Hırvatistan'da sabit bir miktar olarak 1,500,000 HRK (*Zakon o financiranju političkih aktivnosti, izborne promidžbe i referenduma, Članak 17*)[38], Fransa'da seçim çevresinin büyüklüğü ve seçimlerin birinci ya da ikinci turda olmasına bağlı olarak ilgili seçim çevresinde yaşayan her bir kişi sayısınca 0,53-1,68 Euro aralığında bir değer (*Code électoral, Article L52-11-1*)[39], Macaristan'da sabit bir miktar olarak 5 milyon HUF[40], Kuzey Makedonya'da

---

31 Avusturya Federal Dijital ve Ekonomik İşler Bakanlığı resmi veri tabanı, https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20007889 (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

32 Belçika Adalet Bakanlığı resmi veri tabanı, http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/1989/07/04/1989000418/justel (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

33 İtalya Bakanlar Konseyi Başkanlığı resmi veri tabanı, https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1993;515 (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

34 Halk için Hukuk (*Zákony pre ľudí*) portalının resmi olmayan veri tabanı https://www.zakonypreludi.sk/zz/2014-181 (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

35 Birleşik Krallık Hükümeti'nin resmi veri tabanı, https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/41/contents (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

36 *Loi relative à la limitation et au contrôle des dépenses électorales*, *Article* 2. Bkz. dipnot 33.

37 Bosna Hersek Merkez Seçim Komisyonu'nun resmi veri tabanı, https://www.izbori.ba/Documents/documents/ZAKONI/Sl_gl_BiH_23_01/IZ-Sl_gl_23-01-hrv.pdf (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

38 *Zakon.hr* Projesi'nin resmi olmayan veri tabanı, https://zakon.hr/z/1957/Zakon-o-financiranju-politi%C4%8Dkih-aktivnosti%2C-izborne-promid%C5%BEbe-i-referenduma (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

39 Fransa Resmi Gazetesi, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGISCTA000006148459/ (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

40 Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi'nin (*OSCE, ODIHR*) 2018 tarihli Parlamento seçimleri hakkında yayımladığı gözlem raporu, https://www.osce.org/odihr/elections/hungary/385959?download=true (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

ilgili seçim çevresindeki kayıtlı seçmen sayısınca 110 Denar (*Изборен законик, стамуја 18*)[41] ve Birleşik Krallık 2019 seçimlerinde 8,700 Sterling'e ek olarak Borough'larda her bir kayıtlı seçmen sayısınca 6p ve County'lerde her bir kayıtlı seçmen sayısınca 9p olduğu tespit edilmiştir[42].

IDEA'nın 180 ülkeyi kapsayan veri tabanı seçim harcamalarını sınırlayan düzenlemelerin dünya genelindeki yaygınlığını daha da açıkça ve geniş bir örneklem içinde ortaya koymaktadır. Vardığımız sonuç, harcama sınırlamalarının göz ardı edilemeyecek düzeyde küresel bir meseleye evirildiğidir. Buna göre, dünya genelindeki ülkelerin %36.1'i ve Avrupa kıtasındaki ülkelerin %45.5'i siyasi partilerin kampanya dönemlerinde yapacakları harcamaları sınırlandırma yoluna gitmiştir. Daha çarpıcı bir bulgu ise adaylara dönük özel düzenlemelerde ortaya çıkmaktadır. Örneklemdeki ülkelerin yaklaşık yarısı (%46.6) ve Avrupa ülkelerinin üçte ikisi (%65.9) adayların harcamalarını miktarsal olarak kontrol etmektedir. Bunlara ek olarak, 180 ülkenin %13.3'ünde üçüncü kişilerin[43] kampanya dönemlerinde bir parti ya da aday lehine veya aleyhine harcamalar yapması tamamen yasaklamışken, %16'sında bunlar tarafından yapılacak harcamaların sadece miktarının sınırlandığı anlaşılmaktadır[44]. Bu veri tabanında, üçüncü kişilerin harcamalarını tamamen yasaklayanlar arasında Hırvatistan, Polonya, Sırbistan, İspanya ve Portekiz gibi ülkeler; harcamanın miktarını sınırlayanlar arasında Birleşik Krallık, Çek Cumhuriyeti, Letonya ve Romanya gibi bazı ülkeler öne çıkmaktadır.

Türkiye'deki duruma dönecek olursak, kanun koyucular Cumhuriyet'in kurulmasından bu yana parti ya da aday harcamalarının miktarlarında ve daha genel olarak seçimlerin yarışma unsuruna dönük hukuki enstrümanlarda çekimser bir tutum sergilemişlerdir. 1982 Anayasası'nın 69. Maddesi'nin 11. fıkrası adayları siyasi partilerle birlikte aynı cümle içinde zikrederek

---

41 Makedonya Kamu Personeli Teşkilatı'nın resmi veri tabanı, https://www.aa.mk/WBStorage/Files/izboren_zakonik.pdf (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

42 Birleşik Krallık Seçim Komisyonu'nun resmi veri tabanı, https://www.electoralcommission.org.uk/sites/default/files/2019-11/Candidate%20Part%203%202019%20UKPGE%20GB.pdf (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

43 Üçüncü taraflardan kastedilen doğrudan seçimlerin yarışan tarafı olmayıp, partiler ya da adaylar dışında seçim propaganda faaliyetine katılan özel şahıslar ya da örgütlerdir. İngilizce akademik literatürde *third party spending, parallel campaigning, non-participant spending* ya da *independent campaigning* gibi kavramlarla da anılmaktadır.

44 HAMADA Yukihiko, Comparative Perspectives on Money in Politics: Findings of the 2018 International Idea Political Finance Database, IDEA, https://www.idea.int/news-media/news/let%E2%80%99s-talk-about-money-comparative-perspectives-political-finance-regulations.

seçim harcamaları ve usullerinin bu maddede ortaya konan esaslar çerçevesinde kanunla düzenleneceğini öngörmüşken, Türk hukukunda adayların finansal işlemleri yasa koyucular tarafından özel bir düzenlemeye tabi kılınmadığı gibi, siyasi partiler de usul (belgelendirme) kurallarına uymak kaydıyla diledikleri miktarda harcama yapabilmektedir[45].

Türkiye'de siyasi partilerin harcamalarına miktarsal olarak sınırlama getirilmemişse de, bazı tür harcamaların yapılması tümden yasaklanmıştır. Dolayısıyla niceliksel olmasa da niteliksel sınırlandırmalar mevcuttur. Örneğin Siyasi Partiler Kanunu'nun 72. maddesine göre siyasi partiler üyelerine veya diğer gerçek ve tüzel kişilere borç para veremezler. Yine 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 55/B numaralı maddesi'nin ikinci fıkrasına göre siyasî partilerin, "*vatandaşların, elektronik posta adreslerine gönderilecek mesajlarla, taşınabilir veya sabit telefonlarına sesli, görüntülü veya yazılı mesaj göndermek suretiyle*" propaganda yapması ya da aynı kanunun 57. maddesine göre; "*siyasî partiler ve adayların, bu fıkrada belirtilenler dışında herhangi bir hediye ve eşantiyon dağıtmaları, dağıttırmaları veya bunların üçüncü şahıslar ya da kurum ve kuruluşlar aracılığı ile dağıtılması*" yasaklanmış olduğundan, burada belirtilen propaganda faaliyetlerine dönük yapılacak harcama eyleminin kendisi de pek tabi olarak hukuka aykırı ve yasak kabul edilebilir.

Türk hukukunda ayrıca seçime taraf olmayan üçüncü kişilerin de partiler ve adaylar gibi istedikleri miktarda harcama yapabileceği söylenebilir. Fakat benzer şekilde seçimlerde üçüncü kişiler arasında sayılabilecek basın, medya ve araştırma kuruluşlarına ilişkin önemli bir seçim yasağı bulunmaktadır. 298 sayılı Kanun'un 55/B numaralı maddesinin üçüncü fıkrasına göre, "*Oy verme gününden önceki on günlük sürede, yazılı, sözlü ve görsel basın ve yayın araçları ile kamuoyu araştırmaları, anketler, tahminler, bilgi ve iletişim telefonları yoluyla mini referandum gibi adlarla bir siyasi partinin veya adayın lehinde veya aleyhinde veya vatandaşın oyunu etkileyecek biçimde yayın yapılması ve herhangi bir surette dağıtımı yasaktır.*" Söz konusu yayın ya da dağıtım faaliyeti seçim harcamasının bir türü olarak değerlendirilirse, yine yasa koyucunun bu hükümle aynı zamanda bir tür harcama yasağı ortaya koyduğu söylenebilir.

---

[45] ÇELİK Özlem, "Türk Anayasa Hukukunda Siyasi Partilerin Gelir ve Giderlerinin Mali Denetimi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 12, 2010, s. 1341.

Bu çerçevede Türkiye'de kampanya dönemlerinde yapılan harcamalar için benimsenmiş rejimin yegâne özelliği Anayasa'nın 69. maddesinin ikinci fıkrası ve 298 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun (SPK) 70. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına aykırı olamayacağı esası ve yukarıda değinilen bazı diğer niteliksel kısıtlamalara dayanmaktadır[46]. Buradan hareketle, Türkiye'de siyasi parti, aday ya da üçüncü kişilerin seçim dönemlerinde yaptıkları harcamaların tabi olduğu hukuki rejimi üç esasla ortaya koymak istiyoruz:

Genel: Türkiye'de siyasetin finansmanı rejimi geneldir; çünkü kampanya dönemlerine özgü ayrıca sınırlandırma getiren, şeffaflığı gözeten ya da denetim mekanizmalarını sıkılaştıran özel hükümler bulunmamaktadır.

Partisel: Bu rejim partiseldir; çünkü adayların ya da üçüncü tarafların gelir ve giderleri, sınırlamalar ve denetim mekanizması dışında bırakılmıştır.

Niteliksel: Son olarak giderler (harcamalar) için öngörülen sınırlamalar niceliksel (miktarsal) olmayıp, nitelikseldir. Siyasi partiler, adaylar ve seçime taraf olmayan üçüncü kişiler diledikleri miktarlarda, sınırsızca harcama yapabilmektedirler.

O halde denilebilir ki, parti ya da adaylar arasındaki ekonomik eşitsizlik ve bunun siyasi eşitliğe dönük olası yansımaları Türk hukukunda önemli ölçüde göz ardı edilmiş bir meseledir.

IV. MÜDAHALENİN ÖZGÜNLÜĞÜ

Bu bölümde, harcama sınırlamalarındaki müdahale yönteminin özgün tarafını ele almaya çalışacağız. Giriş bölümünde seçim harcamaları için öngörülen sınırlandırmalardaki tartışmanın odak noktasını ekonomik eşitsizlik gerçeği ile siyasi eşitlik ideali arasındaki gerilime bağladık. Tartışmanın ikinci ayağını oluşturacak bu bölüm insan hakları öğretisinin ancak mağdur edici kaynak-servet yetersizliği ile mücadele ettiğini ve bu itibarla seçim harcamalarına getirilen kısıtlamaların yöntem olarak servet dağılımında üst tabakayı doğrudan hedef almakla adeta *sui generis* bir müdahale yöntemi olduğunu ortaya koymaya çalışacaktır.

---

[46] Partilerin amaçlarına uygun harcamaların neler olabileceği hakkında SPK'nın 3. maddesindeki tanımdan yola çıkılarak yorum yoluyla fikir yürütülebilse de, gelir kalemlerinin aksine giderler kanunda açıkça sayılmamıştır. Bu durum partiler için uygulamada kişisel ve parti giderlerini ayırt etmede bazen kafa karışıklığına neden olabilmekte ve mali denetim aşamasında kimi harcamaların parti amacına aykırı olduğu tespitiyle aynı miktar paranın hazineye irat kaydedilmesine neden olabilmektedir.

Öncelikle siyasi eşitlik ve siyasi ifade özgürlüğünü hemen peşin hüküm-le siyasi hak ve özgürlükler manzumesine dâhil etmeyip kaynak yeterliliğinin benzer şekilde etkili olduğu diğer tüm sosyo-ekonomik hakları da dikkate alarak şöyle bir soru soralım: Bugün demokrasilerin doğal seyri içerisinde servet eşitsizliğinin bu müdahale türünde olduğu gibi mutlak şekilde etkisizleştirilmesi, yani yukarıda verdiğimiz örnekte görüldüğü gibi harcanabilir 50 milyon lira içinden 49 milyon liranın kullanımının tümden yasaklanması, çağdaş devletlerin fırsat eşitsizliğine karşı geliştirdiği müdahale pratiği ile ne derece örtüşmektedir? Bu soruyu biraz daha açmakta yarar görmekteyiz.

Ekonomik zenginliğin bireyler ya da sınıflar arasındaki eşitsiz dağılımı, serbest piyasa ekonomisinin salt bir sonucu değil, belki de onun kurucu ya da destekleyici bir öğesidir[47]. Sırasıyla 100 milyon ve 100 bin liralık servetlere sahip olan A ve B şahısları, serbest piyasa ekonomisinin hakim olduğu bir düzende etle tırnak gibi sağlıkla işlevlerini yerine getiren bir sistemin uzuvları gibidirler. Öte yandan para ya da gündelik hayatta ekonomik bir değere karşılık gelen malvarlığı, sahibine söz konusu değerin elde edilmesinde başvurulan ekonomik eylemden bağımsız olarak, sosyal hayatın içinde satın alınacak bir başka zenginlik unsuru ya da harcama gücü kazandırır. Diğer bir ifadeyle ekonomik zenginlik, kazanılanın harcanıldığı ya da harcanma potansiyeli ile elde tutulduğu, böylelikle gücünü adeta ikinci kez tekrarlayan bir ekonomik eylem ve dolayısıyla etki alanı ortaya çıkarır. Para ile satın alınabilecek siyasi ifade kanallarının yaratacağı etkiyi de şimdilik bu tahlil kapsamında değerlendirmeyi öneriyoruz. Peki, serbest piyasa ekonomilerinin bir unsuru olan farklı harcama güçlerinin yine bu düzen içinde, yani zengin ile fakir arasındaki farkın teoride korunduğu bir ekonomi politik içinde varlık kazanan ya da onu bizzat tasarlayan modern hukuk sistemlerindeki karşılığı nedir?

Tartışmamızın bu noktasında bir değer yargısı ortaya koymaktan kaçınarak dikkat çekmek istediğimiz tespitimiz şudur ki, servetler arasında ortaya çıkan baş döndürücü farklar günümüze hakim insan hakları öğretisinde başlı başına ihlale konu olacak hukuksal bir sorun meydana getirmez. Bu

---

[47] ENNIS S. et al., "Inequality: A hidden cost of market power", OECD, 2017, https://www.oecd.org/daf/competition/Inequality-hidden-cost-market-power-2017.pdf (Erişim Tarihi: 18.06.2022); MANGANIELLO Fabio, "Extreme wealth inequality is inevitable in a free market: numbers can prove it, but we can fix it", 2019, https://medium.com/swlh/extreme-wealth-inequality-is-inevitable-in-a-free-market-it-can-be-numerically-proved-but-there-e1b5eada0dca (Erişim Tarihi: 18.06.2022).

tespitimizi daha anlaşılır kılmak için yukarıdaki A ve B şahıslarının varsayımsal durumları üzerinden örneklendirmemize devam edelim: Artan ilave vergilerle vatandaşlık görevini yerine getiren A'nın günün sonunda 100 milyon liralık harcanabilir servete sahip olması, 'insan onuruna uygun' yaşam sürdüğü ve temel hak ve özgürlüklerini yaşamasına engel olmadığı tespitleriyle sağlaması yapılmış harcanabilir serveti 100 bin lira olan B'nin durumu karşısında, hakkında çözüm aramayı gerektirecek bir insan hakkı sorunu ve daha özelde doğrudan hedef alınabilir bir fırsat eşitsizliği sorunu ortaya çıkarmaz.

Aralarında ideolojik ya da yöntem farklılıkları olsa da, modern demokrasilerin birçoğu özellikle 1. Dünya savaşı ve klasik liberal politikaların krize sürüklenmesi ile anayasalarıyla sosyal devlet ya da refah devletine dönüşmüşler[48] ve insan haklarına bağlılık esasları manzumesi altında ekonomik alana ilişkin belli düzeylerde müdahale kabiliyetleri geliştirmişlerdir[49]. Tan'ın da ifade ettiği gibi, en başarılı liberal pazar örneklerinden sayılabilecek ABD ya da Avrupa ülkelerinde dahi müdahaleci-karma ekonomik sistemlerin varlığı artık yadsınamaz bir gerçektir[50]. Diğer yandan, modern iktisat politikalarında özellikle 19. yüzyılın klasik liberal devlet anlayışının saf *laissez-faire* çizgisi terkedilerek kamunun piyasaya müdahalesini meşru gören 'sosyal korumacı' yaklaşımların ortaya çıkması, kanaatimizce servet eşitsizliğini başlı başına bir sorun kaynağı olarak hedef alan bir dönüşüm yaşadıkları şeklinde yorumlanamaz; yaşanan dönüşüm ve halen içinde bulunulan neo-liberal devlet anlayışı, piyasanın yıkıcı etkilerinden zarar görenlerin kamu harcamaları ile korunması[51], özünde yine serbest piyasa ekonomisinin sağlıklı ve düzenli biçimde işlemesi ve 'piyasa aksaklıklarının' giderilmesine dair makroekonomik araçları ortaya çıkarabilmiştir. Şüphesiz, Kaboğlu'nun deyimini aynen tekrarlarsak, "*devletten artık yalnızca bireylerin özgürlük alanlarına müdahaleden kaçınması değil, nitelikli bir asgari yaşam için olumlu yükümlülüklerini yerine getirmesi de bekleniyor*"[52], ancak sosyal korumacılık vazifesini üstlenen bu korumacı devletlerin ödevi son

---

48 KABOĞLU, s. 109.

49 EROL İbrahim, "Ekonomi Açısından Devlet ve Piyasa"; **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 47, S. 3, 1992, ss. 152-154, ALKIN Erdoğan, "Piyasa Ekonomisine Kamu Müdahalesi", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi**, Cilt: 3, S. 6, 2004, ss. 4-7.

50 TAN Turgut, "Anayasal Ekonomik Düzen", **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt 7, 1990, ss. 164.

51 POLANYI Karl, **The Great Transformation from 1920 to 1990, The Political and Economic Origins of Our Time**, 2nd Ed., Beacon Press, Boston, 2001, s.186.

52 KABOĞLU, s. 109.

tahlilde ya da en azından şimdilik yazarın seçtiği kelimelerden de anlaşıldığı gibi, nitelikli yaşamın asgari koşullarını oluşturma şeklinde formüle ediliyor. Burada 'asgari' kelimesinin altını çizmek istiyoruz. Nitekim Milletlerarası Ekonomik, Sosyal ve Ekonomik Haklar Sözleşmesi bünyesinde kabul gören devletlerin 'minimum çekirdek yükümlülük' ('*minimum core obligation*')'üne ilişkin kavramsallaştırma da aynı paradigmanın, yani *nitelikli asgari yaşam* anlayışının bir başka yansıması olarak okunabilir[53].

Klasik liberal devletin sosyal liberal devlete evirilmesinde eşitlik kavramının payına düşeni ifade etmeye çalışırsak, kanaatimizce buradan eşitliğin hesabına kaydedilecek kazanım servetlerin birbirine yaklaştırılması şeklinde değil, olsa olsa zenginle fakirin insan onuruna yaraşır 'asgari' bir hayatın yaşanmasındaki, yani en alt tabakadakiler için geliştirilen ya da üzerine çeşitli açılımlar getirilecek minimum bir eşiğin üstüne çıkarılmakla elde edilecek prototip bir hayatın ve onun standartlarının sürdürülmesinde olan paydaşlıktır. Bu paydaşlığın sacayağını zenginin satın alabildiği daha üstün ya da nitelikli yaşam değil, yoksulun devletin sosyal ve ekonomik alandaki müdahaleleriyle iyileştirilecek yaşamı oluşturmaktadır. Hiçbir modern piyasa ekonomisi son kertede bireysel olarak B ile mutlak eşitlik sağlanması adına A'nın 'fazlalık' olan servetini seçim harcamalarının sınırlandırılmasında görüldüğü gibi tümden ortadan kaldıran ya da etkisizleştiren doğrudan müdahaleler öngörmez. Sosyal bir devletin bu pazar ekonomisindeki müdahaleleri, dolaylı enstrümanlar aracılığıyla A'dan biraz alıp B'ye aktarıyor olabilir (örnek olarak zenginlerden alınan fazladan vergilerle yetersiz kaynaklara sahip parti ya da adaylara kamusal yardım yapıldığı bir durumda), ama bu aktarım günün sonunda A'nın fazlalık olan servetinin cüz'i bir kısmına karşılık gelir ve geriye kalan devasa fark A'nın B karşısındaki ezici ekonomik üstünlüğünü devam ettirmek için yine yeterlidir. Görüşümüzce hepsinden sonra hala fırsat eşitliğine dönük bir müdahale beklentisi oluşuyorsa, buradaki sorunsallaştırmanın dili ya da modern devlet açısından ger-

---

[53] General Comment No 3, The Nature of States Parties' Obligations, Committee of Economic, Social and Cultural Rights, 1990, https://www.refworld.org/pdfid/4538838e10.pdf (Erişim Tarihi: 18.05.2022): *"On the basis of the extensive experience gained by the Committee, as well as by the body that preceded it, over a period of more than a decade of examining States parties' reports the Committee is of the view that a minimum core obligation to ensure the satisfaction of, at the very least, minimum essential levels of each of the rights is incumbent upon every State party. Thus, for example, a State party in which any significant number of individuals is deprived of essential foodstuffs, of essential primary health care, of basic shelter and housing, or of the most basic forms of education is, prima facie, failing to discharge its obligations under the Covenant."* (Paragraf 10).

çekleştirilmek istenen amaç yine A'nın fazlalığı değil, B'nin eksikliği üzerinden formüle edilmeye devam edecektir.

Böyle bir ekonomik eşitsizlik, söz gelimi sosyal bir devlet olduğu ifade edilen Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasasından hareketle; özel teşebbüslerin[54], işçilerin[55] ve tüketicilerin[56] korunduğu, tekelleşme ve kartelleşmenin önlendiği[57], özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine uygun yürütüldüğü[58], enflasyonist uygulamaların gerekli düzeyde sınırlandırıldığı[59] bir devlet pratiğinde adeta bir doğa yasası gibi kabul görebilecek bir olgudur. Yani ekonomik alanın alt kümeleri-işçiler, tüketiciler, sermaye sahipleri, vs., son tahlilde yine oldukları kümeler altında tanımlanıp korunmaya çalışılmaktadır. Şimdilik bu sınıfların en azından çağdaş demokrasiler düzeninde yok edilerek aralarında mutlak eşitliğin tesis edilmesi, eklemlendiği sistemi ya da bütünü inkâr eden bir ideal meydana getirir. Böylece iki yurttaşının servetleri arasındaki farkın 1000 kat olduğu (A ve B farkı) bir devletin insan hakları ve sosyal refah alanındaki başarı karnesi, pekâlâ günümüz yaklaşımlarıyla en üst dereceyle sınıfını geçip, pekişmiş ve hatta sosyal refahı önceleyen, model nitelikte sınıflandırılacak demokrasiler arasında yer edinebilecektir. Nitekim bu unsurlarıyla piyasa ekonomisinin görece en ideal formuna ulaştığı varsayılan birçok Avrupa ve Transatlantik vakalar, bize servet farkı ile insan hakları ve sosyal refah başarılarının tutarlı bir diskur içinde resmedilebildiği ya da en azından aralarında tezat bir bağıntının akla getirilmediği örnekler olarak sunulmaktadır.

Bu tartışmayla şuraya varmak istiyoruz: Öyleyse çağın hukuku ve daha özelde neo-liberal demokrasilerin temel insan hakları öğretisi, fırsat eşitsizliği çerçevesinde hareket alanı olarak kendisine prensipte servetin sunduğu fazladan fırsatları değil, yoksulluğun yani servet dağılımının en alt tabakasında yaşanan mağdur edici eşitsizliği seçmiştir. Örneğimiz üzerinden düşünmeye devam edersek, 100 milyon lirası olan A'nın 100 bin lirası olan B'den bu nispette daha lüks bir konutta ikamet etmesi ya da bir restoranda yemek yemesi veya çocuğuna onunkinden çok daha pahalı bir eğitim hizme-

---

54 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Any), Kanun Numarası: 2709, Kabul Tarihi: 18.10.1982, Resmi Gazete Numarası: 17863 (Mükerrer), 48. md.

55 Any 49-55. md.

56 Any 172. md.

57 Any 167/1. md.

58 Any 48/2. md.

59 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu, 4. md.

ti satın alması; B'ye ya da onunla birlikte yaşayan kişilere karşı yaşam, konut, gıda ve eğitim haklarından doğan (minimum) pozitif devlet yükümlülüklerinin yerine gelmiş olması koşuluyla, modern insan hakları öğretisi için şimdilik müdahale edilebilir bir sorun olarak tanımlanmaz.

Yani günümüze hâkim insan hakları öğretisinin fırsat eşitliği bağlamında kural olarak devlete yüklediği sorumluluklar, ilk elden yoksulun yaşam standartlarının insan onuruna yaraşır düzeye yükseltmek ve toplumdaki güçsüz grupları korumak üzerine formüle edilmiş gibi görünmektedir. İki servet arasındaki fark bakımından, önceki hale kıyasla ekonomik dengeye ya da eşitliğe yaklaştıracak devlet müdahalesi, söz gelimi, A'nın gıda hakkının kullanımının en nitelikli formu olarak lüks bir restorandan faydalanma olanağını ya da bunun için yapacağı harcamayı kısıtlamak değil, B'nin gerekli miktarda ve temel besin değerlerini karşılayan gıda ihtiyacını karşılayabilmesine yardımcı olmaktır. İhtiyacın karşılanması ya da asgari insan onuruna yaraşır hayat koşullarının oluşturulması ödevi, ikinci bölümde ortaya koyduğumuz eşitliğin tesisine dönük düzeltici ve sınırlandırıcı müdahale türleri arasından ilkine karşılık gelir. Bu karşılama neticesinde ortaya çıkacak yeni hal, A ile B arasındaki 1000 katlık servet farkının veya bu farkın gündelik yaşamda birincisi lehinde hak ve özgürlüklerin kullanımına ilişkin meydana getireceği avantajların ortadan kaldırılmasında söze bile almayı gerektirmeyecek nispette önemsiz bir değişime karşılık gelmiş olacaktır. Bir sonraki bölümde üzerinde düşünmek istediğimiz soru şudur: Peki seçim harcamalarında fazladan olan bu servetin bu kadar keskin ve doğrudan hedef alınır bir biçimde etkisizleştirilmesinin ve nihai olarak ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasının anlaşılır gerekçesi nedir?

V. NEDEN SINIRLANDIRMA?

Ekonomik zenginlik ile demokratik siyasi kurumlar arasındaki ilişki karmaşık bir yapıya sahiptir. Siyasi kurumlar genel hatlarıyla ekonomik kaynakların dağılımı ve vergilendirmeye ilişkin politikaları belirleme yetkisiyle donatılmışken, aynı zamanda ekonomik kaynaklar bu kurumların takip edeceği politikaları şekillendirebilir. Fakat demokratik bir toplumun tanımlayıcı özellikleri arasında bireylerin özgür olması (buna ifade özgürlüğü de dâhil) kadar, siyasi alandaki eylemlerinin karar mekanizmaları ile ilişkisi olmayan ekonomik üstünlükler ya da farklar sayesinde farklı etkilere açık olmaması da bulunmaktadır. Söz gelimi yerel bir bölgenin kat-imar düzenlemesi, kürtajın yasal kılınması, seçim sisteminin değiştirilmesi, ülkede zo-

runlu eğitimin olup olmayacağı, sığınmacılar hakkında geliştirilecek politikalar, belediye başkanı ya da cumhurbaşkanının seçimi ve hatta ekonomi alanında geliştirilen, örneğin kamulaştırma, vergilendirme, yatırım vb. hususlardaki politikalarda, A'nın B'den 99 milyon 900 bin liralık fazladan servete sahip olması, ona bu politikalarda peşinen daha fazla söz ya da oy hakkı sunmaz. Alınacak bir karar veya geçirilecek bir yasadan A'nın servetinin daha fazla etkiye açık olması durumu müzakere sürecinde göz ardı edilmeyecek bir nokta olabilir, ancak bu A'ya sırf bu nedenden ötürü düşünce çeşitliliğini bastıracak düzeyde ve kontrolsüzce süreci yönlendirme hakkı vermez.

Demokrasilerde bağlayıcı kararların alınabilmesinin meşruiyeti, bireylerin bu alanda uygulanan normların şekillenmesi süreçlerine eşit fırsatlarla etkide bulunabilmesi ile açıklanabilir[60]. Müzakereci süreçler, kamu gücünün refaha ve toplumsal yarara dönüşmesinde yine kamusal aklın herkes tarafından ortaya konacak talepler, itirazlar ya da gerekçeler çerçevesinde yürütülmesini gerekli kılar. Yani demokrasi sadece yerleşik fikir ya da tercihleri belli bir matematiksel formül altında toplayıp çıkararak bir sonuç ortaya çıkarmaktan öte, bizatihi bu tercihlerin oluşması, farkına varılması, hatta oluşmuşların değişmesi süreçlerini kapsayan ve en nihayeti farklılıkların karşılıklı anlayış ve empatiyle tanındığı süreçsel bir idealdir[61]. Bu da kamusal aklın tabanını oluşturan yurttaşların daha fazla sayıda eşit fırsatlarla süreç içinde var olmasıyla benzer oranda realize edilmiş olacaktır.

Amerikan siyaset felsefeci Cohen bu tartışmaya siyasi eşitlik kavramı için ileri sürdüğü 'eşit katılım hakları' ve 'eşit sayılan oylar' unsurları yanında üçüncü bir unsur olan, kolektif karar alma süreçlerine etkide bulunmada eşit fırsatlara ('*equal opportunities for effective political influence'*) sahip olma unsuru başlığı altında dahil olmaktadır. Cohen'e göre ekonomik güç, hakkında karara varılacak mesele ya da toplumsal yararın konusu için ilgisiz bir değer olduğundan, bunun sürece etkide bulunması da yersiz olacaktır. Düşünüre göre bağlayıcı kararların alındığı bir alanda ulaşılmak istenen ideal pozisyon 'aktif yurttaşlıktır' (*active citizen*) ve bu alanda kim aktif bir yurttaş olarak katılma motivasyonuna sahipse o kişi süreci etkilemede

---

60 COHEN Joshua, "Money, Politics, Political Equality", **Fact and Value: Essays on Ethics and Metaphysics for Judith Jarvis Thomson**, in Byrne, R. Stalnaker / R. Wedgwood (eds.), The MIT Press, Cambridge, MA and London, 2001, s. 50.

61 KYMLICKA Will, **Contemporary Political Philosophy: an Introduction**, Oxford University Press, Oxford, 2002, s. 291-292.

benzer motivasyondaki kişilerle aynı şansa sahip olmalıdır[62]. Siyasal alandaki fırsat eşitliğinin bu yorumu, ekonomik statüyü seçim sürecinin etkileyici faktörlerinden olmayı dışlamayı ve dolayısıyla bunun bir gereği olarak devletlerin siyasetin finansmanında özel bir rejime başvurmalarını gerekli kılmaktadır. Geddis'in ifadeleriyle;

> "Ekonomik gücün siyasi güce dönüşmesine karşı mücadele etmek için, devlet ne kadar paranın kim tarafından ve hangi yöntemle ifade süresini satın alabileceğini düzenleyen kurallar oluşturmalıdır."[63]

Buna yakın düşüncede olan ve kampanya finansmanında eşitlikçi kaygılarla devlet müdahalesinin gerektiğini savunan çeşitli düşünürlerin bulunduğu söylenebilir. Bunlar arasında öne çıkanlardan biri de John Rawls ve onun insanların hem özgürlüğüne hem de eşitliğine yer vererek geliştirdiği adalet teorisidir[64]. Rawls'un var oluşa dayanan eşitlik iddiası aslında onun toplumsal sözleşme teorisinin de bir kısmını oluşturmaktadır. Rawls'un eşitlik anlayışı, toplum yönetiminin şekline yansımaları olan toplumsal işbirliğine çeki düzen vermektedir. Buna göre bireyler, devlet yönetimine katılmak için özgürlüklerini kullanırlarken eşit fırsatlara sahip olmalıdırlar. Bu eşit fırsatlara sahip olma gerekliliğinin pratikteki en somut örnekleri 'bir kişi-bir oy' ilkesi veya nüfuza göre birbirine denk seçim çevrelerinin oluşturulmasıdır. Rawls'a göre fırsat eşitliği ilkesi, bireylerin istediği kadar kendini ifade edebilme olanağına sahip olmasını değil, her bir bireyin siyasi sürece katılma ve etkileyebilme imkânlarını hesaba almayı gerektirir. Ona göre siyasal sürece katılımda fırsat eşitliğinin sağlanmasının en temel engellerinden birisi de zenginliktir:

> "Katılım prensibince korunan özgürlükler, ne zaman ki daha büyük özel araçlara sahip olanların bunları kamusal tartışma seyrini kontrol etme avantajıyla kullanabilmelerine izin verilirse değerlerini yitirirler. Sonuçta bu eşitsizlikler onları, yasamanın geliştirilmesinde daha büyük bir etkiyi kullanmaya olanaklı kılacaktır."[65]

---

62 COHEN, s. 50.

63 GEDDIS Andrew, "Democratic Visions and Third-Party Independent Expenditures: A Comparative View", **Tulane Journal of International and Comparative Law**, Vol. 9 (5), 2001b, s. 20.

64 RAWLS John, **A Theory of Justice, Clarendon Pres**, Oxford, 1972, s. 13.

65 RAWLS, 1972, s. 225.

Rawls '*Siyasal Liberalizm*' isimli eserinde ABD Anayasası Ek 1. maddesi kapsamında ifade özgürlüğünü sınırlayan kampanya finansmanına ilişkin düzenlemeler hakkında daha aydınlatıcı görüşler ortaya koymuştur[66]. Düşünüre göre seçim yasaları, "eşit siyasi özgürlüklerin değerinin muhafaza edildiği adil siyasi prosedürü tesis etmesi gerekir"[67]. Dolayısıyla seçimlerin sonucunu belirlemede ekonomik zenginliğin etkisinin en aza indirildiği ve her yurttaşın eşit kabiliyete sahip olduğu bir yarış ortamının gerekliliğinden bahsedilebilir. Bu çerçevede Rawls devletin eşitsizliğe müdahalesinden yana bir duruş sergilemektedir.

O halde ifade özgürlüğünün sağladığı koruma, servet dağılımı bakımından avantajlı olanların düşüncelerini seçim kampanyalarında daha baskın ifade etmelerinin güvencesi haline gelebilecekken, kaynaklardan yoksun diğer görüşlerin seslerinin dolaylı olarak daha az duyulmasına neden olarak hem süreç içinde hem de seçim sonuçlarına muhtemel etkisiyle siyasi eşitsizliğin kaynağı olabilecektir. Rowbottom'un ifadeleriyle,

> "Endişe ifade özgürlüğünün siyasi eşitliği engelleyen bir bariyer olarak ve daha fazla zenginliğe sahip olanların daha fazla konuşmasının güvencesi olarak kullanılabilmesidir."[68]

Diğer bir deyişle, madalyonun bu yüzünde özgürlük eşitliğin değil, eşitsizliğin zeminini oluşturma ve seçeneklerden bir kısmının etkin şekilde seçicilerle buluşmasına perde olma konumundadır. O halde denilebilir ki, ifade özgürlüğü ve siyasi eşitlik koşullu yorumlarıyla kural olarak birbirini tamamlayan, ancak birinin sınırsız yorumlanmasıyla diğeri açısından tahrip edici sonuçlar doğabilen, aynı idealin (demokrasi) iki kurucu bileşenidir.

İfade özgürlüğünün kolektivist savunusu da siyasi eşitlik ideali altında böyle bir devlet müdahalesine meşru kapı aralayabilmektedir. İfade özgürlüğünün kolektivist savunusundan kastedilen bu özgürlüğün kullanımından umulan yararın-*telos* bir bütün olarak topluma dönük yansımalarıyla açıklanması eğilimidir. İfade özgürlüğü değerlidir, çünkü bu özgürlük sayesinde bireyler bilgiye ve farklı görüşlere erişir. Böylece siyasi süreçler sonunda daha iyi ve mantıklı kararlar alınır. İfade özgürlüğünün düzenlendiği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi de nitekim bilgi edinme hakkını

---

66 RAWLS John, **Political Liberalism**, Columbia University Press, New York, 1993.

67 RAWLS, 1993, s. 357.

68 ROWBOTTOM, s. 34.

bu özgürlüğün bir parçası olarak kabul etmiştir[69]. İfade özgürlüğü bu yorumuyla aslında araçsal-*enstrümantal* bir argümanın konusu olmaktadır. Özgürlüğe böyle bir işlev bir kere yüklendiğinde ise sınırlandırma ya da müdahale, onun bireyselci müdafaasına kıyasla daha az zahmetle gerekçelendirilebilir.

Bu yaklaşım Alexander Meiklejohn ile özdeşleşmiş olsa da ifade özgürlüğüne ilişkin ilk felsefi savunulardan birini ortaya koyan John Stuart Mill'in 'Hürriyet Üstüne' eserindeki görüşlerinde de aslında toplum yararına dönük benzer bir argümantasyonla karşılaşmaktayız[70]. İfade özgürlüğünü 'farklı görüşlerin çarpışması' ('*the collusion of adverse opinions*') yoluyla hakikatin keşfedilmesinde ('*the truth'*) bir araç olarak gören Mill[71], kanaatimizce aslında hem bireysel hem kolektif yararın gerçekleşmesine dönük faydacı bir duruş ortaya koyuyordu[72]. Mill insan aklının ürünü olan her türlü düşüncenin sınırsızca ifade edilmesinde ilerleme ('*the progress of human affairs'*)[73] adına bir gereklilik olduğunu savunurken, faydacı temelde bu özgürlüğün araçsal rolü üzerinde durmuştur[74]. Ya da ifadenin sınırlandırılması halinde öngördüğü sonuçta da karşı tezini yine aynı argümantasyon üzerinden formüle etmiştir:

> "Ama bir düşüncenin dile getirilmesinin engellenmesinin özel kötülüğü, bunun insan ırkını yoksun bırakıyor olmasıdır; hem var olan nesli hem de gelecek nesilleri, bu düşünceden ayrılanları, hem de bu düşünceyi benimseyenlerden daha çok."[75]

Burada şu notu kaydetmekte yarar var: Her ne kadar toplumsal yarar odaklı savunu devlet müdahalesine daha kolaycı bir meşru zemin oluşturuyor gibi belirse de, aynı araçsalcı yaklaşımın özgürlüğe müdahaleye karşı olan-*laissez-faire* bir tutum altında da kullanılmaya uygun olduğunu görüyoruz. Nitekim Mill'in hakikatin keşfi sürecinde doğru olarak bilinen düşünce-

---

69 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de çeşitli kararlarında bilgi ve düşünceyi yaymasıyla medyanın oynadığı rolün altını çizmektedir. Örnek olarak bkz. The European Court of Human Rights, *Lingens v. Austria*, Application no. 9815/82, 8 Temmuz 1986, paragraf 42.

70 MILL John Stuart, **On Liberty** [1859], Oxford University Press, Oxford, 1998.

71 Gerçeklik argümanının bir eleştirisi için bkz. ARSLAN Zühtü, **Anayasa Teorisi**, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2008, ss. 170-171.

72 MILL, s. 59.

73 MILL, s. 6.

74 ARSLAN, s. 168.

75 MILL, ss. 29-30.

nin yanılabilir ya da yanılsanabilir olabileceği ve bunun da prensipte devlet müdahalesinden kaçınılarak gerçekleşebileceği tartışması daha sonraları ABD Yüksek Mahkemesi'nin kararlarında da yer bulacak olan '*fikirlerin pazar yeri*' ('*marketplace of ideas*') görüşünün temelini oluşturmuştur[76]. Burada da yine bir 'hakikat peşinde' olma ya da en iyi düşünceyi ortaya çıkarma diskuru yürütülmekte ve bu 'hakikatin' en doğru şekilde ancak piyasa rekabeti içinde yarışarak kendini kabul ettirebileceği ileri sürülmektedir. Yargıç Holmes'un muhalif olarak *Abrams v. United States* kararında sarf ettiği "*hakikatin en iyi testi düşüncenin pazar rekabetinde kendini kabul ettirmesi gücüdür*" deyimi bu yaklaşımın ilk örneklerinden biri olarak gösterilebilir[77].

Nasıl ki malların ve hizmetlerin serbest piyasa ekonomisinde serbestçe dolaşıp kendi talebini ortaya çıkarmasından bahsedilebilir, 'pazar yeri' doktrinine göre de devlet ifade özgürlüğüne müdahale etmeyerek aslında bireylerin bir müşteri ya da tüketici gibi özgür iradeleriyle düşünceler arasında tercih yapabilmesinin ve böylece arzulanan adil yarışın ortaya çıkmasının yolunu açar. Ne var ki bu tez, bir düşüncenin piyasa (bireyler) tarafından manipüle edici[78] -zenginliğin eşitsiz dağlımı gibi- dışsal faktörlerin etkisini göz ardı etmesiyle eleştiriye tabi tutulabilir. Nitekim eğer demokrasi aynı zamanda yerleşik siyasi yapıya muhalefet edebilmekse ve bu yerleşik yapı diğer yandan 'pazar yeri' anlayışı çerçevesinde nihai tercih-'talep' edilenin kendisi olarak da ortaya atılabilirse, o halde ortaya paradoksal bir sistem yorumu çıkar. Nitekim bu soruna işaret eden Ingber şunu ifade etmiştir:

"Sofistike iletişim teknolojisi ve kaynak ve yeteneklerin eşitsiz dağılımından etkilenen karmaşık toplumumuzda, pazaryerinin kaçınılmaz yanlılığı yerleşik güç yapılarını ve ideolojilerine güç verir... İfadenin korunması tek başına yeni düşüncelerin, algıların ve değerlerin gelişebildiği bir ortam garantilemez. Bakış açılarının çeşitliliği önce sosyal deneyim ve fırsatların çeşitliliğini gerektirir. Sonuç olarak, onu kuşatan diskura rağmen, ifade öz-

---

[76] ŞAHİN Kemal, **İnsan Hakları ve Özgürlük Boyutuyla İfade Özgürlüğü**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 238.

[77] The United States Supreme Court, Abrams v. United States, No. 316, 10 Kasım 1919, https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep250/usrep250616/usrep250616.pdf (Erişim Tarihi: 28.05.2022), s. 630.

[78] INGBER bunu koşullandırılmış tercih (preconditioned tercih) olarak ifade etmektedir. INGBER Stanley, "The Marketplace of Ideas: A Legitimizing Myth", **Duke Law Journal**, Vol. 1984 (1), ss. 31.

gürlüğü kendi başına farklı ve interaktif düşüncelerin pazar yerini temin edemez.”[79]

Günün sonunda ‘pazar yeri’ doktrininin beklentisi müdahalesizliktir ve bu beklenti çeşitli düşünürler tarafından eleştirilmiştir[80]. Örneğin 1960 yılında kaleme aldığı ‘Siyasi Özgürlük: Halkın Anayasal Yetkileri’ eserinde Meiklejohn da ifade özgürlüğünü muhataplarının kolektif meselelerde bilinçli kararlar verebilmeleri ve bilgi çeşitliliğine ulaşmaları faydalarıyla açıklama yolunu seçmiştir[81]. Bireylere konuşma ve bilgiyi yayma hakkı tanınarak daha doğru kararlar ve mantıklı sonuçlar elde edilebilir. Bu itibarla ifade özgürlüğünün korunma altına alındığı ABD Anayasası’nın Ek 1. maddesi’nin bireyselci yorumuna sert bir şekilde karşı çıkan Meiklejohn, bu hükmün aslında “*siyasi topluluğun üyelerinin ortak ihtiyaçlarını*” karşılamaya dönük olduğunu savunmaktadır[82]: “*Gerekli olan herkesin konuşması değil, fakat söylenmeye değer her şeyin söylenmesidir*”[83].

Meiklejohn için ifade özgürlüğü topluluk halinde düşünüp, genel için en yararlı karara ulaşmanın aracıdır. Düşünüre göre bu özgürlük “*Hyde Park*”takine benzer bir “*düzenlenmemiş çenebazlık*” değildir. İfade eylemini devletin moderatörlük yaptığı bir ‘şehir buluşması’ benzetmesi üzerinden tasvir eden düşünür, bunu “*bir grup özgür ve eşit adamların halka açık bir girişimde birleştiği ve bu girişimin sorumlu ve düzenlenmiş tartışma için kullanıldığı”* bir toplantı olarak tarif eder[84]. Meiklejohn’un ‘şehir toplantısı’ benzetmesi, düşüncenin dile getirilmesinin araçsal düzlemde haklılaştırılması üzerinden şekillenmiştir. Buradaki araçsallık, toplantının asıl amacı olan belirli ve önemli sosyal meselelerin halline dönük ifadenin işlevselliğidir. Öyleyse bu amacın başarılabilmesi için onun belirli kurallar ile bir düzene oturtulması anayasal olarak gereklidir. Ona göre toplantının etkinliği katılımcıların fikirlerini dile getirmesi ile değil, kamusal karar alma sürecinin ondan umulduğu toplumsal yarar kadar başarıyla yürütülmesi ile orantılıdır. Bu çerçevede bireyin özgürlüğü onun kendini gerçekleştirmesi için değil,

---

79 INGBER, s. 86.

80 BAKER Edwin, **Media, Markets and Democracy**, Cambridge University Press, Cambridge, 2001, ss. 71-3. INGBER, s. 47.

81 MEIKLEJOHN Alexander, **Free Speech and Its Relation to Self-Government**, Harper & Brothers Publishers, New York, 1948.

82 MEIKLEJOHN, s. 55.

83 MEIKLEJOHN, s. 25.

84 MEIKLEJOHN, ss. 24-25.

fakat siyasi sürece olan katkısı ile kıymetli bir değer olarak ele alınabilir. Demokrasi pratiğini devasa bir şehir toplantısına benzeten düşünür, bu itibarla ifade özgürlüğü ve birey özerkliğini 'bilge kararların oylaması' (*the voting of wise decisions*) sürecine olan katkısıyla araçsallaştırmaktadır[85].

İfade özgürlüğüne kolektivist savunu ortaya koyan yazarlara bir diğer örnek olarak Profesör Owen Fiss gösterilebilir. Fiss, ABD Yüksek Mahkemesi'nin bireysel özerklik argümanı üzerinde formüle ettiği "İfade Özgürlüğü Geleneği"ni kamusal tartışmaya dönük katkıyı gözardı etmesiyle yetersiz bulmuştur. Düşünür çok açık bir dille özgür ifadenin asli amacını kişinin kendini gerçekleştirmesi değil, demokrasiyi koruması ve yüceltmesi, halkın halk olarak nasıl bir hayat yaşamak istediğinin kararını vermek açısından bir olanak bahşetmesi yararıyla açıklamıştır:

> "... Bütüne bakıldığında kamusal tartışmayı zenginleştiriyor mu? İfade bunu yaptığında (ve sadece bunu yaptığında) korunur ve tam olarak bunu yaptığı için, bir özerklik eylemi olduğu için değil. Aslında özerklik hiçbir şey getirmez ve eğer gerekirse, kamusal tartışmanın doğru kolektif kader tayinine imkan verecek kadar yeterince zengin olunduğundan emin olunursa, kendisinden ödün verilmesi gerekebilir."[86]

İfade özgürlüğünün seçimlerde oynayacağı rol Fiss'e göre, "halkın tüm seçeneklerden haberdar ve bütün gerekli bilgiye sahip olarak akıllıca ve serbestçe oy kullanmasına" olanak sağlamalıdır.

Kısaca, seçim dönemlerinde yapılan yüksek harcamalar ifade özgürlüğünü etkin kılabildiği kadar seçimlerin yarışmacılık unsurunu zayıflatma riskini beraberinde getirecektir. Kuşkusuz ifade özgürlüğünün kullanılmasına dönük her bir harcama, demokrasinin işlemesi için merkezi bir öneme sahiptir. Sınırlandırılmamış ifade özgürlüğü bilginin transferine ve dolayısıyla bireylerin önemli toplumsal sorunlarda bilgiye dayanan görüşlere ulaşmasına olanak sağlayarak, bireylerin seçimler etrafında politik müzakereye aktif şekilde katılmalarını mümkün kılacaktır. Fakat kuşatıcı ekonomik eşitsizlik, zenginliğe sahip olanlara siyasal alanda eşit olmayan miktarda güç bahşederek ve yönetimin eşitlikçi demokratik düzenini saptırarak veya zayıflatarak, onlara daha fazla siyasi söz hakkı vermesi endişesini de akıllara

---

85 MEIKLEJOHN, s. 25.

86 FISS Owen M., "Free Speech and Social Structure", **Iowa Law Review**, Vol. 71, 1986, s. 1411.

getirmelidir. Fazla söz hakkına sahip olmanın toplumsal yarar anlamında ortaya çıkaracağı tehlike şudur: Zengin için en yararlı veya avantajlı olan her durumda toplumun geri kalanı için de aynı düzeyde yarar getirmeyebilir[87].

VI. DENGELEYİCİ YAKLAŞIM: AİHM ve Bowman v. Birleşik Krallık Kararı

Seçimlerdeki harcamalara sınırlama getiren ulusal düzenlemeler, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından Sözleşmenin 10. maddesinin konusu olan ifade özgürlüğü ile 1 no'lu Protokol'ün 3. maddesinde düzenlenen serbest seçim hakkı ışığında ele alınmaktadır[88]. Sözleşmenin gerek 10. maddesi gerekse 1 no'lu Protokol'ün 3. maddesi söz konusu haklara mutlak, sınırlandırılamaz bir nitelik yüklememiştir. Sözleşmenin 10. maddesinin 2. fıkrası, ifade özgürlüğünün kanunla düzenlenmiş olmak kaydıyla, sınırlı olarak sayılan meşru amaçlar altında ve demokratik bir toplumun gerektirdiği düzeyde sınırlandırılabileceğini düzenlemektedir. Biliyoruz ki, sınırlandırmadaki bu koşullar, siyasi içerikli ve kamu yararına dönük ifadeleri ilgilendiren durumlarda takdir marjının daha dar yorumlandığı sıkı bir yargısal değerlendirmeye tabi tutulmaktadır[89].

Burada şunun da altını çizmek istiyoruz: Aslında ifadenin siyasal olduğuna yönelik nitelendirme ve bu bahisle demokratik müzakere süreci bağlamında taşıdığı önem, onu çalışmamızın konusu olan seçim harcamaları özelinde sınırlandırılmaya iten unsurun kendisidir. Bir başka deyişle, harcama sınırlandırmaları üzerinden sınırlandırmaya maruz kalmış ifadenin siyasal boyutu ve daha sıkı korunması ihtiyacına dönük sav, onun bizatihi harcamalar özelinde sınırlandırılmasının bağlamını oluşturacaktır. Yani siyasi içerik ve önemde olduğu için daha fazla korunmayı hak eder gibi görünen ifade, diğer yandan tam da bu hak edişe yönelik geliştirilen hukuki argümantasyonun aynı dili içerisinde siyasal alandaki eşitsizliğe karşı yapılan sınırlandırmanın gerekçesini meydana getirmektedir.

1 no'lu Protokol'ün 3. maddesi çerçevesinde serbest seçim hakkının sınırlandırılması rejiminde ise gerek bu hakkın devletlerin egemenlik iddiaları

---

87 GEDDIS, 2001b, s. 7.

88 Bu doğrultudaki iki örnek karar için bkz. ECtHR, *Bowman v. the United Kingdom*, Application no. 24839/94, 19 Şubat 1998; ECtHR, *TV Vest AS and Rogaland Pensjonistparti v. Norway*, Application no. 21132/05, 11 Aralık 2008.

89 ECtHR, *Castells v. Spain*, Application no. 11798/85, 23 Nisan 1992, parağraf 43; ECtHR, *Wingrove v. the United Kingdom*, Application no. 17419/90, 25 Kasım 1996, parağraf 58.

ve siyasal sistem tercihlerine dönük yansımaları gerekse madde lafzının sınırlandırmadaki meşru amaçları açık şekilde ortaya koymaması durumları dikkate alınarak Mahkeme tarafından takdir marjının daha geniş olduğu şeklinde yorumlanmıştır ('*implied limitations*'-zımni sınırlandırmalar yorumu)[90]. Bu ikisi bir arada düşünüldüğünde, taraf devletlerin serbest seçim hakkı hükmünün *ratione materiae*'sı içinde bulunan siyasetin finansmanı ile beraber demokratik süreçlerin adil ve eşitlikçi bir zeminde yürütülmesi yükümlülüğüne dönük başvurduğu harcama sınırlandırmaları, ifade özgürlüğünün sınırlandırılması rejimindeki 'başkalarının haklarının korunması' (*protection of rights of others*) meşru gerekçesi altında temellendirilmeye elverişlidir[91].

Nitekim AİHM'nin Bowman v. Birleşik Krallık kararı, başkalarının haklarının korunması gerekçesi ile ilişkisini kabul ederek ifade özgürlüğünün siyasi eşitlik çerçevesinde sınırlandırılabileceğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde bir başka kararında Mahkemeye göre; '*kamusal tartışmanın yasal kontrolü, serbest seçim hakkına ilişkin ortaya çıkan risk dikkate alındığında zorunlu olmuştur'*[92]. Mahkeme bu riski ücretli siyasi reklamlar özelinde demokratik sürecin tahrifi-saptırılması ('*distortion'*) ve serbest ve çoğulcu tartışmanın engellenmesi olarak değerlendirmiştir[93]. Bölümün kalan kısmında, Birleşik Krallık'a karşı yapılmış *Bowman* başvurusu ve Mahkeme'nin değerlendirmesini ele almak istiyoruz.

Birleşik Krallık hukukunun siyasetin finansmanı alanında geçirdiği tarihi evreleri gözlemleyen araştırmacılar, özellikle 2000 yılında gerçekleşen yasal reforma kadar uygulanan rejimin siyaset-para ilişkisini ancak kısmi şekilde kontrol edebilmiş olduğu görüşünde ekseriyetle birleşmektedirler[94]. Gerçekten de *Political Parties, Elections and Referendums Act 2000* (PPERA) yürürlüğe girene değin sistemin temel kurgusu adeta seçim yarışında tek kampanya yürütücülerin adayların olduğu yanılsaması üzerine inşa

---

90 ECtHR, *Matthews v. The United Kingdom*, paragraf 64; ECtHR, *Russian Conservative Party of Entrepreneurs and Others v. Russia*, Application no. 55066/00, 11 Ocak 2007, paragraf 94.

91 Bowman v. United Kingdom, paragraf 36-38.

92 ECtHR, *Animal Defenders International v. the United Kingdom*, Application no. 48876/08, 22 Nisan 2013, paragraf 111.

93 *Animal Defenders International v. the United Kingdom*, paragraf 112.

94 BUTLER David, "Elections: Legislation and Litigation", **The Law, Politics and the Constitution: Essays in Honour of Geoffrey Marshall**, in David Butler et al. (eds.), Oxford University Press, Oxford, 1999, s. 175.

edilmiş gibidir. Bu durum uzun bir dönem hukuki rejimi, seçim çevresi ve aday temelli bir kontrole sevk etmiştir. Buna mukabil siyasi partilerin gelir ve giderlerinin göz ardı edilmesi ya da ülke geneline dönük üçüncü kişi harcamalarının kontrol dışında tutulması gibi önemli eksiklikler bu yüzyılın başına kadar rejimin etkinliğine önemli düzeyde gölge düşürmüştür[95].

Birleşik Krallık paranın siyaset üzerindeki olumsuz etkisini, ABD federal hukukunun aşağıda ele alınacak bağış sınırlandırması yaklaşımına karşın, harcamalar için öngördüğü üst sınırlarla kontrol etmek istemiştir[96]. Bu çerçevede adaylar için ilk defa uygulanan harcama üst sınırı 1883 yılında kabul edilen *Corrupt and Illegal Practices Act*'e dayansa da[97], seçimlere taraf olmayan kişilerin kampanya faaliyetlerinin düzenleme dışında bırakılması, adaylara getirilen sınırlamaların bu kişiler üzerinden dolaylı olarak aşılabilmesinde bir müddet boşluk meydana getirmiş ve bu boşluk seçim çevreleri bazında üçüncü kişi harcamalarına 5 Sterling miktarıyla sınır getiren *Representation of the People Act* (RPA) *1918* ile giderilmek istenmiştir[98]. Üçüncü kişilere ilişkin getirilen bu sınırlama 1998 yılına kadar sorunsuz şekilde uygulanmışsa da AİHM'nin uyuşmazlığa konu olan miktardaki sınırlamanın ölçüsüz şekilde ifade özgürlüğünü ihlal ettiğine hükmettiği *Bowman* kararından sonra PPERA ile 500 Sterling'e yükseltilmek zorunda kalınmıştır[99].

Karara konu olan olayın meydana geldiği dönemde yürürlükte olan *RPA 1982* ülke ya da bölgesel düzeydeki kampanya faaliyetlerine sınır getirme-

---

95 PPERA'dan önce, sadece bireysel olarak adayların harcamalarına sınırlandırma getirilmiştir. Buna karşılık siyasi partilere yapılan bağışlar ya da bunların harcamaları sınırlandmadığı gibi, gelir kaynakları üzerinde hiçbir denetleme öngörülmemiştir. GEDDIS Andrew, "Confronting the problem of third party expenditures in United Kingdom election law", **Brooklyn Journal of International Law**, Vol. 27 (1), 2001a, s. 110.

96 2019 Parlamento Seçimleri verileri dikkate alındığında, adaylar için ortalama 30,000 Sterling, üçüncü kişiler için 500 Sterling olarak uygulanmıştır. Bkz. https://lordslibrary.parliament.uk/raising-election-spending-limits-in-line-with-inflation/ (Erişim Tarihi: 22.05.2022). Adaylar için belirlenen üst sınır ilgili seçim çevresinde oy kullanacak seçmen nüfuzuna göre değişkenlik göstermektedir. Üçüncü kişilere uygulanan sınır değişmemektedir.

97 Bkz. https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/electionsvoting/elections-and-voting-in-the-19th-century/reforming-election-methods/from-the-parliamentary-collections/election-petitions2111/ (Erişim Tarihi: 22.05.2022).

98 Bu yasa belli alanlarda değişiklikler getiren Representation of the People Act 1983 ile yeniden kaleme alınmıştır.

99 Political Parties, Elections and Referendums Act, 131. md. Bkz. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/41/contents (Erişim Tarihi: 22.05.2022).

mişse de[100] *Section 75*'e göre; seçime doğrudan taraf olmayan[101] üçüncü kişilerin belli bir seçim dönemi ve çevresi içinde herhangi bir aday hakkında lehte ya da Lordlar Kamarası'nın *Luft* kararındaki yorumuna göre aleyhte[102] yapacakları harcamaların 5 Sterling'i geçemeyeceği düzenlenmekteydi. Bu sınırlandırmadan basın yoluyla yapılan siyasi reklamların giderleri ve adayları hedef almaksızın konu (*issue*) ya da politika (*policy*) odaklı her türlü faaliyetlere dönük harcamalar muaf tutulmuştur. Adayların seçim acentaları tarafından harcama yapabilmesi için yetkilendirilen 3. kişiler ise 5 Sterling'in üstünde harcama yapabilseler de bu harcamalar aday tarafından yapılmış gibi kabul edilip ilgili adayın harcama sınırlamasında dikkate alınmaktaydı. Özetle seçimlere taraf olmayan sıradan bir vatandaş ya da topluluğun adaylar hakkında 5 Sterling üzerinde harcama yapması yasaklanmıştı.

Karara konu olan olayda "Doğmamış Çocuğun Korunması Amaçlı Topluluk"un (*the Society for the Protection of the Unborn Child*) lideri olan başvurucu Phyllis Bowman, Birleşik Krallık hukukunda üçüncü kişiler için düzenlenen seçim harcama sınırını 1992 Parlamento Seçimleri öncesinde ihlal etmesi nedeniyle ceza soruşturmasına uğramış, fakat hakkındaki iddianame bir sene içinde tamamlanamadığından soruşturma zamanaşımı nedeniyle beraat ile sonuçlanmıştır. Topluluğun temel amacının anne karnında üst sınır olarak 22 haftalık döneme ulaşan bebeklerin kürtajına ve yine üst sınır olarak 14 güne kadar gelişen embriyonun araştırmalarda denek olarak kullanılmasına izin veren ilgili iç hukuk kuralının kaldırılmasına dönük faaliyetler yürütmek olduğu anlaşılmaktadır.

---

[100] Nitekim Adalet Yüksek Mahkemesi (*the High Court of Justice*) R. v. Tronoh Mines kararında, İşçi Partisi hükümetinin politikalarını eleştirerek bir daha seçilmemesi çağrısıyla bir gazatede yapılan reklamın üçüncü kişilere getirilen harcama sınırını ihlal etmediğini belirtmiştir. R. v. Tronoh Mines, All E.R. 697. Geddis'ten naklen. GEDDIS, 2001(a), s. 112.

[101] Bu sınırlandırmanın kapsamına adaylar, bunların seçim temsilcileri ya da daha sonra temsilci tarafından yazılı olarak aday adına harcama yapması konusunda yetkilendirilenler dışında herkes girmektedir: *"... by any person other than the candidate, his election agent and persons authorised in writing by the election agent..."*.

[102] Her ne kadar kanunun lafzında "promoting or procuring the election of a candidate" ibaresi yer almış olsa da, Lordlar Kamarası 1977 tarihli *Director of Public Prosecutions v. Luft* kararında bu yasağın kapsamına, muhalif nitelikteki harcamaların da gireceği yönünde görüşü kabul etmiştir. Lordlar Kamarası bu kararında *National Front* adaylarına oy kullanılmaması yönünde bazı seçim çevrelerinde dağıtılan broşürlerin diğer adayların lehinde etki doğuran bir harcama olması nedeniyle üçüncü taraflara getirilen harcama sınırının ihlal edildiğini belirtmiştir. Birleşik Krallık Lordlar Kamarası, *Director of Public Prosecutions v Luft and Another*, [1976] UKHL J0526-1, 26 Mayıs 1976. https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff8c960d03e7f57ecd6c1 (Erişim Tarihi: 06 Haziran 2022).

Bowman yine karardan anlaşıldığı üzere mücadelesini belli bir zamandır sürdürdüğü bu yasal durum karşısında çeşitli seçim bölgelerinde adayların konu hakkındaki açıklamalarını içeren ve ülke genelinde sayısı toplam bir buçuk milyona ulaşan broşürler bastırıp dağıtmıştır. Bu broşürlerin bir yüzünde embriyonun 9 aylık dönemdeki gelişim aşamaları gösterilmiş, diğer yüzünde ise ilgili seçim çevresinde yarışan adayların söz konusu yasa hükmü hakkında geçmiş dönemdeki açıklamaları ve parlamentodaki oy davranışları paylaşılmıştır. Bu çerçevede, seçimlerin üçüncü kişisi olarak kabul edilen Bowman hakkında başlatılan ceza soruşturması, 5 Sterling olan sınırın *Halifax* seçim çevresi özelinde dağıtılan 25.000 broşür ile ihlal edildiği ve bu harcamanın adaylardan herhangi birinin seçim acentasının yetkilendirmesi dışında gerçekleştiğinden bahisle yolsuzluk eylemi (*corrupt practice*) suçlamasına dayanmıştır.

Bowman, hakkında yürütülmüş bu ceza soruşturması ile AİHS'nin 10. maddesi temelinde ifade özgürlüğünün ihlal edildiğini ileri sürerek şikâyetini Strasbourg Mahkemesi'ne taşımıştır. Her ne kadar soruşturma usul kuralı gereği beraatla sonuçlanmışsa da, hükümetin itirazının aksine Mahkeme başvurucunun gelecekteki seçimlerde de benzer faaliyetlere girişmesi halinde yeniden ceza soruşturmasına maruz kalma riskini dikkate alarak mağdurluk statüsünü kabul etmiş, başvuruyu esastan inceleyerek ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine 6'ya karşı 14 oyla karar vermiştir. Müdahaleyi Sözleşme'nin 10. maddesinin ikinci fıkrasındaki koşullara bağlı olarak ele alan Mahkeme, müdahalenin varlığı ve kanunilik unsurunu tespit ettikten sonra incelemesini iki soru üzerinde yoğunlaştırmıştır: Müdahalenin meşru bir amaca dayanıp dayanmadığı ve meşru amaca dayanıyorsa, bunun demokratik bir toplum için gerekli olup olmadığı.

Mahkemeye göre hükümetin bu müdahaleyle adaylar arasında eşitliği sağlama gerekçesi meşru amacın temellendirilmesinde ileri sürülebilecek savlardan birine karşılık gelmektedir. Mahkeme söz konusu sınırlandırmanın 'başkalarının haklarının' korunması meşru amacı ile bağını üç sebep etrafında ele almıştır. Birincisi, ekonomik gücü elinde tutan üçüncü tarafların kampanya faaliyetleri kısıtlanarak, aslında adayların hali hazırda sınırlandırılmış harcama bütçelerinin bir kısmının bu faaliyetlere karşı kullanılması zorunluluğunun önüne geçilmiş ve böylece adaylar arasında adalet sağlanmak istenmiştir. İkincisi, adayların güçlü çıkar gruplarının etkisinden korunmaları temin edilmiştir. Son olarak kampanya gündeminin toplumun genelini ilgilendiren konulardan münferit meselelere kaymasının önüne geçilmek hedeflenmiştir. Öyleyse birinci nokta

altında Mahkeme'ye göre müdahalenin meşru dayanaklarından biri de adaylar arasında ekonomik eşitliğin sağlanması olmuştur.

Değerlendirmenin meşru amaç koşulunu geçen hükümet savunması, öte yandan dördüncü ve son unsur olan müdahalenin demokratik bir toplum için gerekli olması koşulunda yetersiz bulunmuştur. Bu bölümdeki değerlendirmede ortaya konulan ilkesel yaklaşım, bazı kararlarda da kullanılan Sözleşme'nin 1 No'lu Protokol'ünün 3. maddesi'nde düzenlenen serbest seçim hakkı ile ifade özgürlüğünün hem birbirini tamamlayan hem de çatışabilen haklara karşılık gelebileceği argümanı üzerine formüle edilmiştir[103]. Mahkeme'ye göre; "... bazı durumlarda bu iki hak çatışabilir ve seçim öncesi ve süresince yasayıcının[104] seçiminde halkın görüşlerini özgürce açıklamasını garanti etmek için ifade özgürlüğüne normalde kabul edilemeyecek türden belli kısıtlamalar konulmasını gerektirebilir..."[105].

Mahkeme bu iki hak arasındaki dengenin sağlanmasında taraf devletlerin belli bir takdir marjına sahip olduğunu kabul etmiş, ancak bu marjı temellendirmeye çalışırken seçim sistemlerinin tercihinde tanınan takdir marjı ile benzeşim kurmakla[106] kanaatimizce maksadının ötesine geçmiştir. Çünkü sözleşmenin serbest seçim hakkını düzenleyen 1 No'lu Protokol'ünün 3. maddesi, ana sözleşmedeki esas haklara ilişkin hükümlerle karşılaştırıldığında *travaux préparatoires*, lafız ve içtihat hukuku çerçevesinde güvence alanı en muğlak, zımni sınırlamalar çıkarımına uygun, dolayısıyla takdir marjının en geniş yorumlanabildiği hükmü oluştura gelmiştir[107]. Öte yandan ifade özgürlüğü alanın-

---

[103] *Bowman v. the United Kingdom*, paragraf 42. Benzer düşüncenin kabul edildiği diğer örnek kararlar için bkz. ECtHR, *Orlovskaya Iskra v. Russia,* Application no. 42911/08, 21 Şubat 2017, paragraf 110; ECtHR, *Cheltsova v. Russia,* Application no. 44294/06, 13 Haziran 2017, paragraf 96; ECtHR, *Długołęcki v. Poland*, Application no. 23806/03, 24 Şubat 2009, paragraf 40.

[104] Madde lafzında geçen legislature ifadesinin Türkçe karşılığı için çeşitli yazarların tercihleri hakkında bkz. ŞİRİN, s. 299.

[105] *Bowman v. the United Kingdom*, paragraf 43.

[106] Aslında mahkeme bu benzetmeyi diğer bazı kararlarında da yapmaktadır. Örnek olarak bkz. (Animal Defenders International v. the United Kingdom, paragraf 123; ECtHR, *Oran v. Turkey*, Application no. 28881/07, 15 Nisan 2014, paragraf 52.

[107] ECtHR, *Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium,* Application no. 9267/81, 2 Mart 1987, paragraf 52. Ayrıca Bkz. ŞİRİN, 285; VIVIANI Francesca, "Right to free elections in the case-law of the European Court of Human Rights", Yayınlanmamış Lisans Tezi, Roma, LUISS Guido Carli, 2013, s. 43-44; KUMRIC Nives Mazur / MİJİC Vjekoslav, "Some Aspects of the Right to Free Elections in the Case-Law of the European Court of Human Rights", **Contemporary Legal and Economic Issues IV**, Faculty of Law, J.J. Strossmayer University of Osijek, Osijek, Croatia, 2013, s. 158; GOLUBOK Sergey, "Right to Free Elections: Emerging Guarantees or Two Layers of Protection?", **Netherlands Quarterly of Human Rights**, Vol. 27 (3), 2009, s. 370.

da getirilecek bir kısıtlama, özellikle Mahkeme'nin siyasi ifade (*political speech*) özgürlüğü bağlamında verdiği kararlardaki dar takdir marjı yorumu dikkate alındığında[108], belki de sözleşmenin 8 ve 11. maddeler aralığındaki diğer esas haklara kıyasla benzeşme kurmaktan hususiyetle kaçındıracak bir nitelik arz etmektedir. Bunu söylemekle devletlerin seçim harcamaları düzenlemelerinde sahip oldukları takdir marjlarının dar yorumlanması gerektiği şeklinde bir iddiada bulunmuyoruz. Geniş takdir marjı bu düzenlemenin kendine has hususiyetleri, örneğin a) seçim dönemine özgü olması, b) eşitlik gerekçesi ya da c) yolsuzluğu önleme ile de gerekçelendirilmeye elverişli görünmektedir. Ancak seçim sistemlerindeki geniş takdir marjının gerekçelendirmesi, tercihin doğrudan yasama organının yapısına etki etmesi, egemenlik hakkıyla yakından bağ kurulabilmesi ve ilgili maddenin muğlak lafzıyla ilişkilendirilebilirken; ifade özgürlüğü gibi müdahaledeki meşru gerekçelerin sınırlı olarak sayıldığı bir hak türünde söz konusu marjın genişliği seçim sistemlerine referansla açıklanmaması gerekirdi fikrindeyiz.

Bownan başvurusundan çıkan ihlal kararının esas dayanak noktası ileri sürülen meşru amaç ile ortaya çıkan sonuç arasındaki ölçüsüzlük tespiti olmuştur. Her ne kadar hükümete göre Bowman ifade özgürlüğünü harcama sınırlamalarından muaf tutulan, örneğin gazetelere mülakat verme, aday olma ya da medya organı sahibi olma gibi, başka bir takım kanallarla kullanabilirdiyse de, Mahkeme başvurucunun bu kanalları kullanım gücünün olup olmadığından emin olunamayacağına ve 5 Sterlinglik sınırın bütünüyle yasaklama getirir mahiyette ölçüsüz bir müdahale oluşturduğuna kanaat getirmiştir. Mahkeme buna dair görüşünü temellendirirken ayrıca medya kuruluşlarının adayları destekleyen ya da eleştiren yayınlarına veya siyasi partilerin ülke ve bölge düzeyinde yapacakları harcamalara sınırlama getirilmemiş olmasının da altını çizmiştir. Diğer yandan yetkilendirilmemiş de olsa üçüncü kişilerin kampanya dönemleri gibi seçmenlerin ülke yönetimine dair görüşlerini oluşturdukları kritik bir zaman diliminde bu sınırlandırmayla onlarla iletişim kurmaları neredeyse bütünüyle engellenmiştir. Aslında yukarıdaki eleştiri noktamızı, Mahkeme sınırlandırmanın ölçüsüz olduğu görüşünü temellendirirken bizatihi kendisi de ortaya atmıştır.

---

[108] ECtHR, *Ceylan v. Turkey*, Application no. 23556/94, 8 Temmuz 1999. "The Court recalls, however, that there is little scope under Article 10 § 2 of the Convention for restrictions on political speech or on debate on matters of public interest.", paragraf 34.

Eşitlik ve siyasi çoğulculuğun korunması gerekçeleri ile ifade özgürlüğündeki menfaat arasındaki bu denge tartışması, aslında AİHM'nin seçim harcamaları dışında diğer bağlamlarda verdiği kararlarda da göze çarpmaktadır. Ekonomik olarak güçlü çıkar gruplarının ifade özgürlüklerinde sınırlandırmaya gidilebileceği görüşü özellikle ücretli reklamlara getirilen sınırlandırmaların söz konusu olduğu başvurularda karşımıza çıkmaktadır. Bu itibarla Bowman kararı, kanaatimizce Mahkeme'nin ifade özgürlüğüne ilişkin benzer çatışmayı konu alan içtihatları açısından tutarlı bir temel oluşturmuştur.

Örneğin *Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland* kararında başvurucu örgütün domuz çiftlikleri ve et tüketimini eleştirir içerikte İsviçre Ulusal Kanalı'nda reklam yayınlatma talebinin geri çevrilmesinde Mahkeme, siyasi tartışma kanallarının toplumun çeşitli grupları tarafından olabildiğince eşit şartlarda kullanılmasını, sınırlandırmada meşru sebeplerden biri olarak saymış[109]; bu çerçevede somut olaydaki sınırlandırmanın genel olması (*blanket ban*) ve başvurucunun kamuoyunu gereğinden fazla etkileyebilecek, toplumun farklı sınıfları arasındaki fırsat eşitliğine zarar verecek ve medya tarafsızlığını tehlikeye sokacak düzeyde güçlü bir finansal örgüt olmamasına da işaret ederek hükümetin ölçüsüz şekilde müdahalede bulunduğuna oy birliğiyle kanaat getirmiştir[110]. O halde Mahkeme'ye göre siyasi tartışma kanallarının eşitlikçi temelde işlemesini sağlamak seçimler bağlamı dışında da gözetilebilecek bir amaçtır[111].

Bir başka örnek olarak Büyük Daire'nin *Animal Defenders International v. the United Kingdom* kararı gösterilebilir[112]. Yine Birleşik Krallık'a karşı görülen bu davada hayvanların ticari, bilimsel ve eğlence amaçlı sömürülmesine karşı kampanya yürüten başvurucu sivil toplum örgütü, konu hakkında farkındalık uyandırmak ve mevcut hukuki düzenlemelerin iyileştirilmesi için hazırlattığı reklamı televizyonda yayınlatmak istemiş, ancak bu talebi televizyon ve radyoda her türlü siyasi reklamı yasaklayan

---

[109] ECtHR, *Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland*, Application no. 32772/02, 30 Haziran 2009, paragraf 61.

[110] *Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland*, paragraf 75.

[111] *Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland*, paragraf 111.

[112] Karar incelemesi için bkz. Ó FATHAIGH Ronan, "Ban on Political Advertising Does Not Violate Article 10: Animal Defenders International v. UK", 2013, https://strasbourgobservers.com/2013/04/24/ban-on-political-advertising-does-not-violate-article-10/ (Erişim Tarihi: 07.06.2022).

yasal düzenleme gereği ilgili idari birim tarafından reddedilmiştir. Gerek başvurucu gerekse hükümet iç hukuk hükümlerinin siyasi tartışma alanlarında çoğulculuğun sağlanması ve medya tarafsızlığının korunması amaçlarıyla düzenlenmesinde görüş birliğine sahip oldukları gibi[113], Büyük Daire de bu gerekçelerin meşruluğunu kabul ederek davayı başvurucunun da asıl itiraz noktası olan demokratik toplum için gerekli olma ölçütü altında ele almış ve alternatif ifade kanallarının varlığına işaret ederek 8'e karşı 9 oyla ihlalin olmadığına hükmetmiştir[114].

Burada şu noktaya da açıklık getirilmeliyiz ki; *Bowman* ve *Animal Defenders International* kararlarındaki karşı oyların esas dayanakları meşru amaç koşulu altında değil, ölçülülük koşulu altında yürütülen tartışmalara dayanmıştır. Yani her iki kararda da yargıçların tamamı eşitlik ve çoğulculuk ilkelerini ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasında meşru gerekçe olarak kabul etmişlerdir.

Bowman kararına eleştirel bir yaklaşım olarak, AİHM seçim harcamalarında ifade özgürlüğünü mutlak bir hak olarak kabul etmemişse de sözleşmeye uygun (ölçülü) sayılacak sınırın yani özgürlük ve eşitlik arasındaki uygun dengenin nerede konumlandırılabileceği hakkında tatmin edici bir açıklama getirmediği söylenebilir. Bu noktaya dikkat çeken Gearty de kararı ihtiyatsız ('*ill-advised'*) olduğu şeklinde değerlendirmiştir[115]. Gearty'nin temelde eleştirdiği nokta, kararın ifade özgürlüğü ve eşitlik arasındaki denge konusunda o ülkenin demokratik organının sahip olduğu iradenin yerine geçmiş olmasıdır[116]. Aslında benzer itirazı kısa karşı oy gerekçesinde Yargıç Valticos da dile getirmiştir:

> "Britanya Hükümeti'ne seçimleri nasıl yapması ve demokrasiyi nasıl yönetmesi gerektiği hakkında ders vermeye çalışmakta biraz saçma olan (*ridiculous*) bir şeyler var..."[117]

---

[113] *Animal Defenders International v. the United Kingdom*, paragraf 78.

[114] *Animal Defenders International v. the United Kingdom*, paragraf 117.

[115] GEARTY Conor, "Democracy and Human Rights in the European Court of Human Rights: A Critical Appraisal", **Northern Ireland Legal Quarterly**, Vol. 51 (3), 2000, ss. 384. Benzer yönde bir eleştiri için bkz. MILLNS Susan / SHELDON Sally, "Delivering Democracy to Abortion Politics: Bowman V. Unıted Kingdom", **Feminist Legal Studies**, Vol. 7, 1999, s. 70.

[116] GEARTY, s. 395.

[117] *Bowman v. the United Kingdom*, s. 18.

Kanaatimizce geniş anlamda bir seçim hukuku politikası olarak sınıflandırılabilecek ve dolayısıyla devlet yönetim şekline dolaylı da olsa etki edebilecek seçim harcamaları düzenlemelerinde yargı organlarının karar verirken daha dikkatli ve ikna edici bir argümantasyon ortaya koymaları gerekliliği haklı bir uyarı olabilirdi. Ancak AİHS ve onun uygulanma rejiminin gerçek amacı tam da Yargıç Valticos'un 'saçma' bulduğu şey olsa gerektir. Eğer bir düzenlemenin yargısallığı Gearty'nin yaklaştığı gibi salt onu yapanın (parlamento) ülkedeki en demokratik organ olması (seçimlerle göreve gelmesinden mülhem) nedeniyle reddedilebilirse, bu itiraz temelden anayasa ve insan hakları yargısının altını boşaltmaya müsaittir. Eğer bu itirazın esas çıkış noktası sırf düzenlemenin seçim politikalarının alanına girmesi, yani demokrasinin yönetimine ilişkin olması ise, o halde seçim olayı ve süreci ile ilişkilendirilen her türlü yasal ya da idari düzenleme yetkisi, ucu açık şekilde siyasi otoritenin suiistimaline elverişli hale gelebilecektir[118].

Karardan sonra Birleşik Krallık'ta bir süre hangi üst sınırın söz konusu ölçüsüzlük tespitini aşabileceği hakkında tartışmalar sürmüştür[119]. Nihai olarak karardan yaklaşık iki yıl sonra yürürlüğe giren PPERA ile üçüncü kişilerin bir seçim çevresi özelindeki harcamalarının üst sınırı 500 Sterling'e yükseltilmiş[120], ayrıca gerek üçüncü kişilerin gerekse siyasi partilerin ülke çapında yapacakları harcamalara bölge ve yarışılan seçim çevresi sayısına bağlı olarak sınırlandırmalar getirilmiştir[121].

VII. ÖZGÜRLÜKÇÜ YAKLAŞIM: ABD Federal Yüksek Mahkemesi ve Buckley v. Valeo Kararı[122]

AİHM'in yukarıda ele alınan dengeleyici yaklaşımına karşın, ABD Yüksek Mahkemesinin harcama sınırlandırmalarındaki tavrı açık şekilde

---

118 Bu tartışma hakkında ayrıca bkz. GEDDIS, 2001(a).

119 GEDDIS, 2001(a), ss. 125-131.

120 Üst sınırın 500 Sterling'e yükseltilmesi, aynı aday aleyhine yapılacak daha yüksek miktarlı harcamaların birden fazla üçüncü kişi aracılığıyla yapıldığı görüntüsü verilerek kanunu dolanma riskini ortaya çıkardığı söylenmektedir. GHALEIGH Navraj Singh, "Election Spending and Freedom of Expression", **The Cambridge Law Journal**, Vol. 57 (3), 1998, s. 433.

121 GHALEIGH, ss. 44-45.

122 Dava New York Senatörü *James L. Buckley* tarafından açılmış, davalı taraf ise başta Senato Sekreteri *Francis R. Valeo* tarafından temsil edilmiştir. The US Supreme Court, *Buckley et al. v. Valeo, Secretary of the United States Senate, et al.*, No. 75-436, 30 Ocak 1976. Tam karar metni için bkz. https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep424/usrep424001/usrep424001.pdf (Erişim Tarihi: 09.06.2022).

ifade özgürlüğünün daha üstün bir değer olarak yorumlanması ve yolsuzlukla mücadele gerekçesi dışında kısıtlanmaması gerektiğinden yana olmuştur. Gerçekten de yolsuzlukla mücadele gerekçesi ABD'de siyasetin finansmanında başvurulan sınırlandırmalarda tek geçer akçe olarak kabul gören karşı menfaat unsuru olabilmiştir. Harcama sınırlandırmalarında tarihsel öneme sahip olan Buckley v. Valeo kararı aşağıda inceleneceği üzere bunu açıkça ortaya koymuştur. Yüksek Mahkeme bu kararında en genel ifadeyle ifade özgürlüğünün siyasi düşüncelerin bireysel ekonomik zenginliklerin kullanılması suretiyle topluma duyurulması özgürlüğünü de kapsadığını ortaya koymuş ve ifade özgürlüğünde geleneksel yaklaşımını temsil eden bireysel özerklik perspektifiyle konuya yaklaşmayı tercih etmiştir.

Öncelikle Mahkemenin bu alandaki en net tutumunu şöyle özetleyebiliriz: Siyasetin finansmanı için öngörülen yasal düzenlemeler, ABD Anayasası'nın Ek 1. Maddesi'nde düzenlenen başta ifade ve örgütlenme özgürlükleri üzerinde sonuç doğuran bir etki alanına sahiptirler. Bu itibarla Mahkeme, siyasette paranın akışının kontrolünün adayların seçimine ve toplumsal meselelerin tartışıldığı süreçlere önemli düzeyde etkide bulunduğunu kabul etmektedir. Mahkeme'nin bu kararlarda istikrarla yürüttüğü tartışma, gerek bağış gerekse harcama sınırlamalarının, bireylerin ifade ve örgütsel özgürlüklerinin en az etkilenir şekilde düzenlenmesi gerektiği üzerine gelişmiştir. Bu bölüm kısaca Buckley kararı özelinde bu yaklaşımın temel dayanaklarını irdelemeyi hedeflemektedir.

1972 yılında yapılan ABD başkanlık seçimlerinin kampanya döneminden başlayarak 1972-74 yılları arasında yaşanan ve Başkan Nixon'un görevinden istifa etmesi ile sonuçlanan Watergate skandalı, kamuoyunda seçim yolsuzlukları ve kampanya giderlerinin aşırılığına karşı önemli bir tepki meydana getirmiş ve Kongre 1972 yılında *the Federal Election Campaign Act of 1971*'de bazı değişiklikler yaparak kampanya finansmanında belli sınırlandırmalar ve denetleme hükümleri getirmiştir. Bu çerçevede şahısların adaylara yapmak istedikleri bağışlara 1,000 Dolar ve Siyasi Faaliyet Komiteleri'ne (Political Action Committee)[123] 5,000 Dolar üst sınır ve yine bunla-

[123] 527 örgütleri olarak da bilinen Siyasi Faaliyet Komiteleri (PAC), ABD'de *Internal Revenue Code*'un 527. Bölümüne (*section*) göre federal, federe ve yerel düzeydeki seçimlerde yarışan adayların adaylık ya da kampanya süreçlerini etkilemek için kurulan, en başta bağış toplamak gibi konu temelli (*issue advocacy*) veya adaylar lehine faaliyetler yürüten vergiden muaf örgütlerdir. *Süper*, *Hibrid* veya *Liderlik* gibi türlerle farklılaşan PAC örgütleri bulunmaktadır. ABD'de ilk PAC'ın 1944'de Başkan Roosevelt'in yeniden seçilmesinde bağış toplamak için Endüstriyel Örgütler

rın adaylar hakkında yapacakları harcamalara da aynı miktarlarda sınır getirilmiştir. Başkan adaylarının kendi harcamalarına yönelik olarak da, bir adayın yapabileceği en yüksek harcamanın ön seçimlerde 10 milyon Dolar ve asıl seçimlerdeyse 20 milyon Dolar olması kararlaştırılmışken, Senato ve Temsilciler Meclisi seçimlerinde adayların kendileri hakkında ve üçüncü kişilerin (bağımsız harcamalar) belirli bir aday hakkında yapacakları harcamalara da benzer sınırlar öngörülmüştür[124].

Değişiklikten iki yıl sonra ABD Federal Yüksek Mahkemesi *Buckley* kararıyla, diğer bazı hükümlerle beraber[125] bağışlara getirilen sınırlandırmaları anayasaya uygun bulmuşsa da, devlet yardımı alan başkan adayları hariç olmak üzere diğer harcama sınırlandırmalarının ifade özgürlüğünü ihlal ettiği gerekçesiyle *per curiam* karar formunda bunların anayasaya aykırı olduğuna hükmetmiştir[126]. Davacı taraf birçok gerekçe ile beraber bağış ve harcama sınırlandırmalarıyla ifade özgürlüğünün ABD Anayasası'nın Ek Birinci maddesi'ne aykırı şekilde kısıtlandığını ileri sürmüştür. Hükümet ise söz konusu sınırlandırmaları üç temel gerekçeye dayandırmıştır: Bunlar, (1) yolsuzluğun önlenmesi, (2) varlıklı birey ya da grupların tartışma gündeminde ölçüsüz güce ulaşmasının önlenmesi ve tüm yurttaşların seçim sonuçlarını etkilemede eşit güce eriştirilmesi ve (3) nihai olarak hızla artan seçim harcamalarının kontrol edilmesi ve böylece siyasi alanın zengin kaynaklara sahip olmayan adayların girişine açık kılınması savlarıdır[127].

Federal Yüksek Mahkeme, eyalet temyiz mahkemesinin bağış ve harcama eylemlerinin ifade özgürlüğü kullanımına dahil edilemeyeceği yorumuna katılmayarak, bunların her ikisinin de ifade özgürlüğü kullanımının değişik yüzleri olduğu, dolayısıyla sınırlandırılmalarında da mücbir sebep (*compelling interest-justification*) ve ölçülülük koşulları testinin uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Mahkemeye göre, adaylara yapılan bağışlar da bir çeşit ifade eylemidir. Ama burada bağışın siyasi tartışmaya olan katkısı dolaylı şekilde bağış yapılan aday-

---

Kongresi (*the Congress of Industrial Organizations*) tarafından kurulduğu bilinmektedir. Bu örgütler ilk kez 1971'de yürürlüğe giren the Federal Election Campaign Act ile hukuki düzenlemeye tabi kılınmışlardır. PAC'lar hakkında bir çalışma için bkz. CHARNOCK Emily J., **The Rise of Political Action Committees**, Oxford University Press, Oxford, 2020.

124 Section 608 (a), (c), e(1) of the Federal Election Campaign Act of 1971.

125 Finansal işlemlerin kayıt altında tutulması, hesapların açıklanması ve Federal Seçim Komisyon'un (Federal Election Commission) kurulmasına dönük hükümler de anayasaya uygun bulunmuştur.

126 Federal Seçim Komisyonu üyelerinin seçilmesi usulü de anayasaya aykırı bulunmuştur.

127 *Buckley et al. v. Valeo, Secretary of the United States Senate, et al.,* ss. 25-26.

lar tarafından gerçekleştirilebilir yapıdadır, bağış yapanlarca değil[128]. Bağış yapan açısından katkının bu itibarla dolaylı olduğunu tespit eden Mahkeme, bunun korunmasının da harcamalarda gerçekleşen ifade eylemine kıyasla daha zayıf olacağını tartışmıştır. Mahkeme'ye göre;

> "Bir bağış, aday için ya da onun görüşleri için verilen desteğin genel bir ifadesidir, fakat desteğin altındaki ana gerekçeyi bildirmez. Katkı yapanın bildiriminin miktarı, bağışın büyüklüğüyle artmaz, çünkü buradaki ifade sembolik, ayrımlaştırılmamış destekleme eylemine dayanır. Bağışın miktarı olsa olsa katkı yapanın adaya desteğinin kuvvetine dönük kabataslak bir gösterge sunar. Bir kişinin bir aday ya da kampanya örgütüne verebileceği paranın miktarındaki sınır, onun siyasi iletişimi üzerinde az bir doğrudan kısıtlama içerir; çünkü bu, katkıyla ispat edilmiş desteğin sembolik ifadesine müsaade etmektedir ve hiçbir şekilde katkı yapanın, adayları ya da konuları tartışma özgürlüğüne tecavüz etmez."[129].

Buradaki alıntından da hareketle, Mahkeme'nin bağış sınırlamalarıyla ilgili yürüttüğü tartışmadan aşağıdaki çıkarımlar yapılabilir:

- Bağışların miktarsal olarak sınırlandırılması, bağış yapanların bir adayı desteklediklerine dönük dış dünyaya vermek istedikleri mesaj anlamında sınırlandırmaz. Bağışlarda dış dünyaya duyurulmak istenen ve ifade özgürlüğünün korumasına giren ana mesaj ya da fikir son tahlilde bağışçının bağış yapanı desteklediğidir. Bu mesaj bağışın az ya da çok olması ile orantılı düzeyde kısıtlanmış olmaz.
- Bu sınırlamalarda, yolsuzluğun ya da yolsuzluk görünümünün (*appearance of corruption*) önüne geçilmek istenmesi meşru bir gerekçe oluşturur.
- Kast edilen yolsuzluk, bağış yapanlarla adaylar arasındaki olası karşılıklılık (*quid pro quos*) ilişkisidir.
- Bu gerekçe, dolaylı olarak etkilenen ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasında zorunlu-üstün bir çıkara karşılık (*compelling interest*) gelir[130].
- Bu sınırlamalarla ifade özgürlüğünün kullanılmasında meydana gelen daralma marjinal düzeydedir.

---

[128] *Buckley et al. v. Valeo, Secretary of the United States Senate, et al.,* s. 21.

[129] *Buckley et al. v. Valeo, Secretary of the United States Senate, et al.,* s. 21.

[130] Mahkeme başkanı yargıç Burger zorunlu çıkar yorumuna katılmamıştır. *Buckley et al. v. Valeo, Secretary of the United States Senate, et al.,* s. 241-46.

Feasby'nin de belirttiği gibi, Yüksek Mahkeme'ye göre yolsuzluğu ya da onun görünümünü engelleme, ABD Anayasası özelinde kampanya finansmanının sınırlandırılmasında eldeki doneler çerçevesinde tek kabul edilebilir (*compelling juftification*-mücbir gerekçe) gerekçedir ki, bu da ancak bağışlara ilişkin düzenlemelerde makul görülebilir bir müdahale yöntemine karşılık gelmektedir[131]. Çünkü bağış sınırlandırmalarında, Yüksek Mahkeme'ye göre, yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere, ifade özgürlüğü söz konusu sınırlamalarla orantılı olarak kısıtlanmış olmamaktadır. Nitekim bağışlarıyla sınırlanmış bireyler, kendi görüşlerini diledikleri kadar ifade edebilmek için bizzat harcama yapma özgürlüğünü ellerinde bulundurmaya devam ederler. Adaylara yapılan bağışlar doğrudan bir görüşle ilişkilendirilemeyeceği gibi; yasal sınırlara bağlı kılınan bağışın dış dünyaya verdiği mesaj daha yüksek miktarla yapılan bağışın verebileceği mesajdan aradaki farkla eş düzeyde geride kalmamaktadır.

Yargıçların kararda yolsuzluktan kastettikleri özellikle para bağışları karşılığında Kongre ya da Başkanın politikalarda bağış yapanlar lehine yetkilerini kullanmaları durumudur. Mahkemenin benzer doğrultudaki *FEC v. National Conservative PAC* kararında da Justice Rehnquist bu çıkar ilişkisi durumunu şöyle ifade etmiştir:

> "Yolsuzluk, siyasi sürecin bir yıkımıdır. Seçilmiş görevliler kendilerine finansal çıkar veya kampanyalarına para akıtma beklentisi ile yükümlülüklerinin aksi yönünde davranmaları için yönlendirilirler. Yolsuzluğun alamet-i farikası finansal karşılılıktır (*quid pro quo*): Politik lütuflar için dolarlar."[132]

Buna mukabil Yüksek Mahkeme, harcama sınırlandırmalarını bağışlardakine kıyasla ifade özgürlüğü üzerinde daha doğrudan ve büyük çapta bir kısıtlama meydana getirdiği şeklinde yorumlamıştır. Fakat Buckley kararını Bowman kararından farklılaştıran nokta, Yüksek Mahkeme'nin siyasi eşitliğin ve tüm yurttaşların seçim sonuçlarını etkilemede eşit güce eriştirilmesinin[133] siyasi ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasında zorunlu bir gerekçe

---

[131] FEASBY Colin, "Libman v. Quebec (A.G.) and the Administration of the Process of Democracy under the Charter: The Emerging Egalitarian Model", **Mcgill Law Journal**, Vol. 44, 1999, s. 21.

[132] The US Supreme Court, *Federal Election Commission v. National Conservative Political Action Committee*, No. 83-1032, 18 Mart 1985, s. 1469.

[133] "*to equalize the relative ability of individuals and groups to influence the outcome of elections*". *Buckley et al. v. Valeo, Secretary of the United States Senate, et al.*, s. 25.

oluşturamayacağı fikridir[134]. Yukarıda Mahkeme için kampanya finansında tek kayda değer sınırlama gerekçesinin yolsuzlukla mücadele olduğunu ifade etmiştik. Mahkeme bu itibarla da harcama sınırlandırmalarıyla yolsuzlukla mücadele arasında doğrudan bir ilişki olmadığı görüşündedir. Çünkü özellikle adayların harcamalarda kendi kaynaklarını kullanmaları onları bilakis bağışlara bağımlı olmaktan kurtaracaktır. Fakat ilgili yasa hükmü adayların kendi kaynaklarından yapacakları harcamaları da sınırlandırmaktadır[135].

Kısaca Mahkeme, siyasi eşitlik gerekçesiyle daraltılmamış bireysel ifade özgürlüğünün daha güçlü bir demokrasiye geçiş için hayati bir enstrüman olduğu görüşündedir. Harcama sınırlamalarında bağış sınırlamalarının aksine, belirlenen üst limitle doğrudan orantılı olarak, ifade özgürlüğünün miktarı, yani "tartışılan konuların sayısı, bunların keşfedilmesinin derinliği ve ulaşılan dinleyici kitlesinin büyüklüğü" kısıtlanmaktadır[136]. Buna karşın Mahkemeye göre "özgür toplumda siyasi bir kampanya içinde kamusal konularda tartışmanın kapsamı ve miktarı üzerinde kontrolü elinde tutması gereken siyasi komiteler ve örgütler gibi kolektif şekilde veya yurttaşlar olarak bireysel şekilde halktır, hükümet değil."[137]. Kongre eğer böyle bir sınırlandırmaya başvuruyorsa bu müdahaleyle demokratik sürecin nasıl daha iyi bir noktaya taşınacağını ortaya koymalıdır.

Yüksek Mahkeme harcama sınırlamalarının adaylar arasında eşitlik sağlamaktan öte, seçmen nezdinde isim ya da görüşleri ile tanınırlığı olmayan adaylar açısından fazladan bir engel oluşturacağı düşüncesindedir. Ayrıca seçim harcamalarının özellikle son dönemlerde aşırı artması meselesindeyse, düşüncelerin ifade edilmesi uğruna yapılan harcamaların gereğinden fazla ya da israfa varan düzeyde olduğu yönünde hükümetin karar verme yetkisine sahip olmadığını ileri sürmüştür.

Hükümetin salt adaylar arasında eşitliğin sağlanmasına dönük hedefi, siyasi tartışma kanallarını daraltmak için yeter bir sebep değildir. Mahkeme bunu açıkça şöyle ifade etmiştir:

---

[134] Devlet yardımı alan başkan adaylarının harcamalarındaki özel sınırlandırmayı anayasaya aykırı bulmayan Mahkeme, burada yasanın söz konusu yardımı hak eden adaylar için tercih hakkı tanıması ve ifade özgürlüğü sınırlandırılan bu adayların gönüllü olarak yardımı kabul etmesinden bu sonuca varmıştır.

[135] *Buckley et al. v. Valeo, Secretary of the United States Senate, et al.,* s. 53.

[136] *Buckley et al. v. Valeo, Secretary of the United States Senate, et al.,* s. 19.

[137] *Buckley et al. v. Valeo, Secretary of the United States Senate, et al.,* s. 57.

> "Devletin (*government*) başkalarının karşılıklı seslerinin arttırılması için toplumumuzun bazı kesimlerinin ifade özgürlüğünü sınırlayabileceği yaklaşımı, farklı ve zıt kaynaklardan elde edilecek bilginin en geniş olası yayılımını korumak için tasarlanmış... Ek Birinci maddeye bütünüyle yabancıdır."[138].

Fikirlerin pazaryeri doktriniyle de örtüşen bu görüş, bireyleri sayısal olarak mümkün olan en fazla ve farklı görüşlere dayanarak karar vermekte yetkin ve özerk kılmayı esas almaktadır. Bu yorum, Mahkemenin ifade ettiği üzere, "toplumsal meselelerde yürütülen tartışmanın kısıtlanmamış, güçlü ve ardına kadar açık" olması prensibine dayanmaktadır[139]. Fakat bu yorum son tahlilde müdahaleden kaçınmayı gerekli kılmakla ekonomik anlamda sınırlı sayıda fikrin tartışma ortamını baskılaması ile sonuçlanırsa, bahsedilen prensibin tam aksi yönünde bir daralma meydana getirmeyecek midir? Her ne kadar Mahkemeye göre siyasi eşitlik uğruna ifade özgürlüğünün sınırlandırılması ABD Anayasası'nın Ek Birinci maddesine göre mümkün değilse de, aslında o da ifade özgürlüğünden umulan toplumsal yararı tam da siyasi eşitlik altında yapılan savunuya yakın bir argümanla açıklama eğilimindedir ve burada belli düzeyde bir paradoks ortaya çıkmaktadır: Demokrasinin fikir çeşitliliği ve alışverişi içinde gelişebileceği. Siyasi eşitlikle de arzulanan aslında aynı idealdir. Bu çeşitliliğin ifade özgürlüğünün hiç sınırlanmadan gerçekleşebileceği iddiası ile harcamaların dolayısıyla ifade özgürlüğünün sınırlandırılması suretiyle gerçekleşebileceği iddiası yöntem anlamında farklılaşıyorsalar da, amaç olarak alt metinlerinde aynı noktadan hareket etmektedirler.

Kanaatimizce siyasi eşitleyicilik (*equalizing*) ifadesindeki eşitlik kelimesi, ifade özgürlüğüne kısmen liberal ve pazaryeri doktrini ile yaklaşan Mahkeme için aldatıcı bir kavram karmaşası yaratmıştır. Sadece harcama sınırlandırmalarıyla adaylar arasında zaten mutlak bir ekonomik eşitliğin sağlanabileceğini söylemek zordur, aslında anayasallığı tartışılan sınırlandırıcı yasal müdahaleyle böyle bir amacın güdüldüğü de hayli kuşkuludur. Bunun adına ne dersek diyelim; ister içinde eşitlik kavramı geçen siyasi eşitlik ifadesi, isterse siyasi çeşitlilik, ya da herhangi bir kavramla adlandırılmayıp belli bir sonucu içeren X durumu. Bu sonuç her halükarda (gerek ifade özgürlüğünü daha üstün değer gören tartışma içinde gerekse siyasi eşitliği de

---

[138] *Buckley et al. v. Valeo, Secretary of the United States Senate, et al.,* s. 48-49.

[139] *Buckley et al. v. Valeo, Secretary of the United States Senate, et al.,* s. 14.

gözeten dengeleyici tartışma içinde) daha fazla zenginleşen, çeşitlenen ve derinleşen bir siyasi tartışma ortamı ve Mahkemenin de kullandığı ifadelerle 'iyi bilgilenmiş seçmen' (*well-informed electorate*)[140] kitlesi ya da 'bilgiye dayanan tercih' (*informed choice*)[141] durumudur. Bu ortamı konumuz özelinde harcamaları sınırlayarak ya da sınırlamayarak oluşturabileceğinize dönük normatif ya da ampirik tezler geliştirebilir ve bunları yarıştırabilirsiniz, ama günün sonunda demokrasi adına görmek istediğiniz aynıdır: çeşitlenmiş ve derinleşmiş bir tartışma ortamı. O halde ifade özgürlüğünü pazaryeri doktrininde olduğu gibi araçsal olarak (kolektif yarar) da meşrulaştırmaya başvuruyorsanız, burada "başkalarının karşılıklı seslerinin arttırılması için toplumumuzun bazı kesimlerinin ifade özgürlüğünü sınırlayabileceği yaklaşımı... Ek Birinci maddeye bütünüyle yabancıdır" cümlesi önemli ölçüde yüzeysel ve havada kalacaktır.

Konuyu buraya kadarki kısmıyla toparlayacak olursak; Yüksek Mahkeme'ye göre, ifade özgürlüğünün kullanım olanakları üzerinden siyasi etkinin eşitlenmeye çalışılması ABD anayasasına göre üstün bir gerekçe oluşturmaz. Mahkeme Buckley kararı için sembolikleşmiş bu cümlesiyle çok açık ve keskin bir dille düşünce çeşitliliğinin sağlanması idealini ifade özgürlüğünün altında bir noktaya yerleştirmiştir. Bu yaklaşım, sadece karara konu olan yasal düzenleme kapsamında değil, siyasi finans alanında adeta bundan sonraki olası tüm yasal müdahaleler için de harcama sınırlandırmalarında meşru gerekçenin ne olamayacağını ortaya koyma iddiası taşır gibi görünmektedir. Bu durumun altını çizen Sorauf, Mahkeme'nin Buckley kararıyla kendini olay temelli değerlendirmelerle sınırlı tuttuğu geleneksel çizgisinden ayırdığını, kampanya finansmanı dışındaki hiçbir alanda bu denli meşru amaç tanımlamasına gitmediğinin altını çizmektedir[142].

VIII. SONUÇ

Paranın siyasal alan ve daha özelde yarışmacı seçimler için ne düzeyde kurucu öneme sahip olduğu iddiası, madalyonun diğer yüzünde onunla ilişkilendirilebilecek olumsuz etkilerin de benzer nispette soruna dönüşebileceği düşüncesine kapı aralamalıdır. Bir şeyin çok önemli veya gerekli olması,

---

[140] *Buckley et al. v. Valeo, Secretary of the United States Senate, et al.,* s. 49, dipnot 55.

[141] *Buckley et al. v. Valeo, Secretary of the United States Senate, et al.,* s. 14.

[142] SORAUF Frank, "Politics, Experience, and the First Amendment: The Case of American Campaign Finance", Vol. 94 (4), **Columbia Law Review**, 1994, s. 105-106.

onun yokluğunun ya da kullanım şeklinin de o düzeyde probleme dönüşebileceği ihtimalini düşünmeyi gerektirir. Nitekim paranın demokratik süreçler üzerindeki olumsuz etkileri dünyada yasa koyucuların gündemine iki genel başlık altında girmektedir: Yolsuzluk ve siyasi eşitliği zedeleme[143]. Bu iki etki arasından birincisi, amaçsal yorum bağlamında devlet müdahalesinin görece daha meşru bir zeminde yürüdüğü bir *ratio-legis* unsuru olarak karşımıza çıksa da, siyasal rekabet ve eşitlik gerekçeleriyle seçim harcamalarına getirilen sınırlandırmalar, ifade özgürlüğü şemsiyesi altında derinleşen karşı bir normatif tartışmayla anayasallık bağlamında daha az güvenli ve kırılgan bir müdahale yöntemine karşılık gelmiştir.

Seçim harcamalarına getirilen sınırlandırmaların arka planındaki normatif tartışmanın kaynağı eşit fırsatlarla yarışması arzulanan farklı siyasi görüşlerin ifade edilebilmesinin ekonomik bir maliyete sahip olması ve bu maliyeti kendi öz (kamu dışı) kaynakları ile karşılayan yurttaşların ya da siyasi toplulukların bir kısmının karar alma süreçlerini bahsi geçen maliyetleri karşılayabilme güçleriyle orantılı şekilde etkileyebilme endişesine dayandırılabilir. Burada bilginin kaynağı ile ekonomik zenginlik arasında tedirgin edici bir birliktelik ya da örtüşme durumundan bahsedilebilir. Diğer yandan, bu endişenin giderilmesine dönük devletlerin kampanya harcamalarını kontrol etmesi, ifade özgürlüğünün daraltılması sorununu da beraberinde getirmektedir. Kısaca sarkacın bir tarafında ifade özgürlüğünün gereği olarak varlıklı bireyler ya da örgütlerin (şirketler, siyasi partiler, sendikalar, sivil toplum kuruluşları, vs.) de dahil olduğu tüm paydaşların görüşlerini sınırsızca ifade edebilmelerindeki olası toplumsal yarar, diğer tarafında ise her bir yurttaşın servet eşitsizliğinden bağımsız olarak devlet yönetimi ve kamusal politika oluşturma süreçlerini eşit koşullarda etkileyebilme ideali karşı karşıya gelmektedir.

Bu çalışma ile seçim harcamalarının sınırlandırılması tartışmasında özgürlük ile eşitlik idealleri arasında sürüp giden gerilimsel ilişkiye işaret etmeye çalıştık. Bu gerilimde aslında kavramsal açıdan bütünüyle bir tutarsızlık da görülmemelidir. Evvela bu iki kavramın ontolojik bağlamda hedefe aldıkları süjeler birbirinden farklıdır. Özgürlüğün karşıt süjesi otorite-siyasi iktidarken, eşitsizliğe dönük müdahale kabaca kendisine haksız temelde imtiyaz sağlanmış birey ya da gruplarla bu imtiyaz nedeniyle baskılanan ya da mağdur edilen birey ya da grupların aralarındaki ilişkilerinin denk olmayan durumlarını hedef alır. Yani devlet-birey ikileminde özgürlük ilkine, eşitlik ikincisine karşı bir eylem

[143] STRAUSS David, "Corruption, Equality, and Campaign Finance Reform", Columbia Law Review, Vol. 94 (4), 1994, s. 1369; SUNSTEIN, s. 106.

alanına sahiptir. Özgürlükte sınırları belirlenecek müdahale sahibi devlet, eşitlik idealinde haksız ayrıcalıkları elinden alınacak, bu duruma velev ki devlet kurumları sebebiyet vermiş olsun, bireydir. Buradan hareketle basitçe devletin özgürlüğün en sathi ve birincil alanında kaçınma-engellememe (negatif karakter)[144], eşitlik için ise müdahalede bulunma-düzeltme yükümlülüğü altında olduğu söylenebilir. Öyleyse birbirleriyle farklı eylem alanı ve karşıt süjeler barındıran bu kavramlardan her şartta aralarında uyum görülen bir ilişki türü tesis edilemeyebilir. Ama burada altını çizmeyi gerekli gördüğümüz nokta, belli düzeyde ortaya çıkabilecek bu uyumsuzlukta biri doğruysa diğeri yanlış ya da biri varsa diğeri yok türünden birbirine zıt iki normatif değerden söz edilmediğidir.

Demokratik seçimler için tekil düzeyde seçeneklerin ekonomik zenginlikle koşullu olarak daha kuşatıcı ve etkili ifade edilebilmesi, ekonomik gücün sınırlı bir kesim elinde siyasi etki unsuruna ya da imtiyaza dönüşmesi ve böylece seçim ve tartışma gündeminin monopolleşmesi riskini beraberinde getiriyor olabilir. Dolayısıyla kontrol edilmeyen kampanya harcamalarıyla yaşanacak fırsat eşitsizliği, politik hakların açıkça servetle tanındığı Aristoteles'in *oligarşik* yönetim biçimine kıyasla, dolaylı ya da üstü örtülü olarak benzer etkiyi doğurma ayrıcalığını sunabilir. Yani servet yoluyla güvence altına alınabilecek siyasi etki, sadece oy satın almak veya maddi çıkar için arka oda anlaşmaları yapmaktan kaynaklanmaz. Buradaki etkinin sinsiliği, onun açıktan değil ama tartışma gündemindeki düşünce-seçenek çeşitliliğini baskılamakla seçmenlerin müzakere etme ve karar alma haklarını manipüle edici bir kuvvete sahip olabilmesindedir. Briffault'un "*eğer bir seçim finansal olarak yarışmacı değilse çoğunlukla siyasi olarak da yarışmacı değildir*" yorumu bu nedenle yerinde görülebilir[145].

Bowman kararından yola çıkarak AİHM'nin seçim harcamalarına getirilen sınırlandırmalar hakkındaki yaklaşımına dair dört adet çıkarım yapabiliriz: Birincisi, karara konu olan sınırlandırmanın hedefinin doğrudan Bowman'ın ilgili broşürleri bastırıp dağıtması olmadığı dikkate alınırsa, harcamanın kendisi de bir tür ifade aracı olarak yorumlanabilir ve bizatihi paranın kampanya özelinde kullanımının kısıtlanması ifade özgürlüğü kapsamında korunmayı gerektirir. İkincisi, böyle olsa da, seçim harcamalarına getirilen kısıtlamalar ifade özgürlüğü karşısında mutlak karşı çıkılacak bir müdahale türü meydana getirmez. Üçüncüsü, demokratik seçimlerde adaylar

---

144 ERDOĞAN Mustafa, "İnsan Haklarına Kavramsal Bir Yaklaşım", YTD, S. 21, 1998, ss. 13-15.

145 BRIFFAULT, s. 570.

ya da siyasi partiler arasında ekonomik eşitliğin gözetilmesi, ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasını haklılaştıran bir gerekçeye karşılık gelir. Son olarak, yine de bu sınırlandırma ölçüsüz olamaz, müdahalenin uygunluğu çarpışan haklar ya da değerler arasında dengeleme faaliyetini gerektirir.

Diğer yandan Buckley kararıyla Federal Yüksek Mahkeme, adayların ya da seçimlerin doğrudan tarafı olmayan kişilerin görüşlerini açıklamada servetlerinden sınırsız şekilde yararlanabilmesi gerektiği görüşünü benimsemiştir. Bu görüşte ifade özgürlüğünün hem bireysel özerklik yorumuna hem de pazaryeri doktrinine dayanan bir takım noktalar göze çarpmaktadır. Bireysel özerklik anlayışına dayanan nokta, bireylerin dinleyici olarak kendi başlarına karar verebilecek düşünsel yetkinlikte (*rationality*) olduğundan hareketle olabildiğince fazla sayıda fikre erişmelerini gerekli görmektedir. İfade özgürlüğünün bu yorumunda birey dinleyici olarak pasif taraftadır. Peki, katılımcı olan birey için de aynı şeyi söylemek mümkün müdür?

Bu noktada Dworkin'in karar hakkındaki eleştirisini özetleyerek konuyu tamamlamak istiyoruz. Dworkin'e göre yurttaşlar demokrasilerde iki role sahiptirler: Birincisi siyasi yarışın hakemleri olarak oynadıkları kolektif rol. Bu rolde her biri eşit oy hakkına sahip olmakla ve yarışan adayları ve düşünceleri dinlemekle değerlendirici taraftadırlar. İkincisi ise hakemlik yaptıkları bu yarışta konuşan ve yarışandırlar, yani bizzat katılımcılar; fikirlerini ifade ederler, desteklerler, muhalefet ederler ve kendileri gibi diğer katılımcı yurttaşlar hakkında eleştiride bulunurlar. İşte ekonomik güçler, tartışma ortamını yönlendirip onun mekanizmalarında söz sahibi olabildiğinde, hakem olarak yurttaşlar günün sonunda hala eşit oy hakkına ve dinleyiciler olarak düşüncelere erişme hakkına sahip olsalar da; katılımcılar olarak diğer yurttaşların ilgisine ve dinleyicilik rollerinden kendi paylarına düşecek olana sahip olamazlar. Yani demokratik süreç, sadece katılımcı olan birey için değil, dinleyici olan birey için de aslında amacından sapmış olur. O halde yurttaşlar sadece dinleyici olarak değil, katılımcı olarak da eşitlenmelidir[146].

[146] DWORKIN Ronald, "The Curse of American Politics", New York Review, 1996, https://www.nybooks.com/articles/1996/10/17/the-curse-of-american-politics/ (Erişim Tarihi: 14.06.2022).

KAYNAKÇA

ALEXANDER Herbert E., "Money and Politics: Rethinking a Conceptual Framework", **Comparative Political Finance in the 1980s**, in Alexander Herbert E. (ed.), Cambridge University Press, Cambrdige, 1989, ss. 9-23.

ALKIN Erdoğan, "Piyasa Ekonomisine Kamu Müdahalesi", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi**, Cilt: 3, S. 6, 2004, ss. 1-7.

AMARTYA Sen, **Development as Freedom**, Oxford University Press, Oxford, 1999.

ARSLAN Zühtü, **Anayasa Teorisi**, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2008.

BAKER Edwin, **Media, Markets and Democracy**, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.

BARENDT Eric, **Freedom of Speech**, Oxford University Press, Oxford, 2005.

BRIFFAULT Richard, "Public Funding and Democratic Elections", **University of Pennsylvania Law Review**, Vol. 148 (2), 1999, ss. 563-590.

BUTLER David, "Elections: Legislation and Litigation", **The Law, Politics and the Constitution: Essays in Honour of Geoffrey Marshall**, in David Butler et al. (eds.), Oxford University Press, Oxford, 1999.

CASAS-ZAMORA Kevin, **Paying for Democracy: Political Finance and State Funding for Parties**, ECPR Press, Colchester, 2006.

CHARNOCK Emily J., **The Rise of Political Action Committees**, Oxford University Press, Oxford, 2020.

COHEN Joshua, "Money, Politics, Political Equality", **Fact and Value: Essays on Ethics and Metaphysics for Judith Jarvis Thomson**, in Byrne, R. Stalnaker / R. Wedgwood (eds.), The MIT Press, Cambridge, MA and London, 2001.

ÇELİK Özlem, "Türk Anayasa Hukukunda Siyasi Partilerin Gelir ve Giderlerinin Mali Denetimi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 12, 2010, ss. 1303-1362.

DE SOUSA Luís, "Challenges to Political Financing Regulation: Sound External Monitoring/Enforcement and Sensible Internal Party Accountability", Conference Paper, International Conference on Corruption Control in Political Life and the Quality of Democracy: A Comparative Perspective Europe-Latin America, ISCTE, Lisbon, 19-20 May 2005, ss. 1-40.

DETTERBECK Klaus, "Cartel Parties in Western Europe?", **Party Politics**, Vol. 11 (2), 2005, ss. 173-191.

DWORKIN Ronald, "The Curse of American Politics", New York Review, 1996, https://www.nybooks.com/articles/1996/10/17/the-curse-of-american-politics/ (Erişim Tarihi: 14.06.2022).

ENNIS S. et al., "Inequality: A hidden cost of market power", OECD, 2017, https://www.oecd.org/daf/competition/Inequality-hidden-cost-market-power-2017.pdf (Erişim Tarihi: 18.06.2022).

ERDOĞAN Mustafa, "İnsan Haklarına Kavramsal Bir Yaklaşım", YTD, S. 21, 1998, ss. 7-16.

EROL İbrahim, "Ekonomi Açısından Devlet ve Piyasa"; **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 47, S. 3, 1992, ss. 145-155.

EWING Keith, **Money, Politics and Law: A Study of Electoral Campaign Finance Reform in Canada**, Oxford University Press, Oxford, 1992.

FEASBY Colin, "Libman v. Quebec (A.G.) and the Administration of the Process of Democracy under the Charter: The Emerging Egalitarian Model", **Mcgill Law Journal**, Vol. 44, 1999, ss. 5-38.

FISHER Justin, "Next Step: State Funding for the Parties?", **The Political Quarterly**, Vol. 73 (4), 2002, ss. 392-399.

FISS Owen M., "Free Speech and Social Structure", **Iowa Law Review**, Vol. 71, 1986, ss. 1405-1425.

GEARTY Conor, "Democracy and Human Rights in the European Court of Human Rights: A Critical Appraisal", **Northern Ireland Legal Quarterly**, Vol. 51 (3), 2000, ss. 381-397.

GEDDIS Andrew, "Confronting the problem of third party expenditures in United Kingdom election law", **Brooklyn Journal of International Law**, Vol. 27 (1), 2001a, ss. 103-152.

GEDDIS Andrew, "Democratic Visions and Third-Party Independent Expenditures: A Comparative View", **Tulane Journal of International and Comparative Law**, Vol. 9 (5), 2001b, ss. 5-108.

GENÇKAYA Ömer Faruk, **Devletleşen Partiler Türkiye'de Siyasi Partilerin Başlıca Gelir Kaynakları**, Anadolu Stratejik Araştırmalar Vakfı, Ankara, 2002.

General Comment No 3, The Nature of States Parties' Obligations, Committee of Economic, Social and Cultural Rights, 1990, https://www.refworld.org/pdfid/4538838e10.pdf (Erişim Tarihi: 18.05.2022).

GHALEIGH Navraj Singh, "Election Spending and Freedom of Expression", **The Cambridge Law Journal**, Vol. 57 (3), 1998, ss. 431-433.

GOLUBOK Sergey, "Right to Free Elections: Emerging Guarantees or Two Layers of Protection?", **Netherlands Quarterly of Human Rights**, Vol. 27 (3), 2009, ss. 361-390.

GRAEME Orr (2018) "Full Public Funding: Cleaning up Parties or Parties Cleaning up?", **Handbook of Political Party Funding**, in Mendilow, J. / Phelippeau, E. (eds.), Edward Elgar Publishing, Northampton, ss. 84-102.

HAMADA Yukihiko, Comparative Perspectives on Money in Politics: Findings of the 2018 International Idea Political Finance Database, IDEA, https://www.idea.int/news-media/news/let%E2%80%99s-talk-about-money-comparative-perspectives-political-finance-regulations

HAUGHTON Tim, "Law Unto Themselves: Money, Regulation and the Development of Party Politics in the Czech Republic", Working Paper Series on the Legal Regulation of Political Parties, No. 20, 2012, ss. 1-32.

HEYWOOD Andrew, **Siyasetin Temel Kavramları** (çev. Hayrettin Özler), Adres Yayınları, Ankara, 2012.

INGBER Stanley, "The Marketplace of Ideas: A Legitimizing Myth", **Duke Law Journal**, Vol. 1984 (1), ss. 1-91.

JOHNSTON Michael, "Politıcal Partıes and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives", The National Democratic Institute for International Affairs, 2005.

KABOĞLU İbrahim Özden, **Anayasa Hukuku Dersleri**, 16. bası, Legal Yayınları, İstanbul, 2021.

KAPANİ Münci, **Kamu Hürriyetleri**, 7 bası, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2013.

KATZ Richard S. / MAIR Peter, "Changing Models of Party Organization and Party Democracy: the Emergence of the Cartel Party", **Party Politics**, Vol. 1 (1), 1995, ss. 5-28.

KITSCHELT Herbert, "Citizens, politicians, and party cartelization: Political representation and state failure in post-industrial democracies", **European Journal of Political Research**, Vol. 37 (2), 2000, ss. 149-179.

KONTACI Ali Ersoy, **Kırılgan Demokrasilerde Siyasal Örgütlenme Özgürlüğü**, Savaş Yayınevi, Ankara.

KÖLLN Ann-Kristin, "Does Party Finance Regulation Create a Level Playing Field?", **Election Law Journal**, Vol. 15 (1), 2016, ss. 71-82.

KUMRIC Nives Mazur / MİJİC Vjekoslav, "Some Aspects of the Right to Free Elections in the Case-Law of the European Court of Human Rights", **Contemporary Legal and Economic Issues IV**, Faculty of Law, J.J. Strossmayer University of Osijek, Osijek, Croatia, 2013, ss. 145-181.

KYMLICKA Will, **Contemporary Political Philosophy: an Introduction**, Oxford University Press, Oxford, 2002.

LUCARDIE Paul, "Prophets, Purifiers and Prolocutors", **Party Politics**, Vol. 6 (2), 2000, ss.175-185.

MANGANIELLO Fabio, "Extreme wealth inequality is inevitable in a free market: numbers can prove it, but we can fix it", 2019, https://medium.com/swlh/extreme-wealth-inequality-is-inevitable-in-a-free-market-it-can-be-numerically-proved-but-there-e1b5eada0dca (Erişim Tarihi: 18.06.2022).

MEIKLEJOHN Alexander, **Free Speech and Its Relation to Self-Government**, Harper & Brothers Publishers, New York, 1948.

MENDILOW Jonathan, "Public Party Funding and Party Transformation in Multiparty Systems", **Comparative Political Studies**, Vol. 25 (1), 1992, ss. 90-117.

MILL John Stuart, **On Liberty** [1859], Oxford University Press, Oxford, 1998.

MILLNS Susan / SHELDON Sally, "Delivering Democracy to Abortion Politics: Bowman V. Unıted Kingdom", **Feminist Legal Studies**, Vol. 7, 1999, ss. 63-73.

MURATOĞULLARI Harun, **The Structural Barriers in Political Party Laws and Electoral Systems Against Minor Party Representation**, Legal Yayınevi, İstanbul, 2020.

NASSMACHER Karl-Heinz, "Structure and Impact of Public Subsidies to Political Parties in Europe: The Examples of Austria, Italy, Sweden and West Germany," **Comparative Political Finance in the 1980s**, in Alexander Herbert E. (ed.), Cambridge University Press, Cambrdige, 1989, ss. 236-267.

Ó FATHAIGH Ronan, "Ban on Political Advertising Does Not Violate Article 10: Animal Defenders International v. UK", 2013, https://strasbourgobservers.com/2013/04/24/ban-on-political-advertising-does-not-violate-article-10/ (Erişim Tarihi: 07.06.2022).

ÖZBUDUN Ergun, **Otoriter Rejimler, Seçimsel Demokrasiler ve Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016.

PALTIEL Khayyam, "Public Financing Abroad: Contrasts and Effects", **Parties, Interest Groups and Campaign Finance Laws**, in Michael Malbin (ed.) American Enterprise Institute, Washington, D.C., 1980, ss. 354-370.

PALTIEL Khayyam, 'Campaign Finance: Contrasting Practices and Reforms', **Democracy at the Polls**, in Butler David / Penniman Howard / Ranney Austin (eds.), American Enterprise Institute, Washington DC, 1981.

PIERRE Jon / SVÅSAND Lars / WIDFELDT Anders, "State subsidies to political parties: Confronting rhetoric with reality", **West European Politics**, Vol. 23 (3), 2000, ss. 1-24.

PINTO-DUSCHINSKY Michael / POSTNIKOV Alexander, "Campaign Finance in Foreign Countries: Legal Regulation and Political Practices (A Comparatıve Legal Survey and Analysis)", International Foundation for Electoral Systems, 1999, ss. 1-14. https://www.ifes.org/sites/default/files/campaign_finance.pdf (Erişim Tarihi: 06.04.2022).

PINTO-DUSCHINSKY Michael, "Financing Politics: A Global View", **Journal of Democracy**, Vol. 13 (4), 2002, ss. 69-86.

POLANYI Karl, **The Great Transformation from 1920 to 1990, The Political and Economic Origins of Our Time**, 2nd Ed., Beacon Press, Boston, 2001.

RAWLS John, **A Theory of Justice**, Clarendon Press, Oxford, 1972.

RAWLS John, **Political Liberalism**, Columbia University Press, New York, 1993.

REDISH Martin H., "Free Speech and the Flawed Postulates of Campaign Finance Reform", **University of Pennsylvania Journal of Constitutional Law**, Vol. 783, ss. 783-818.

ROPER Steven D., "The Influence of Romanian Campaign Finance Laws on Party System Development and Corruption", **Party Politics**, Vol. 8 (2), 2002, ss. 175-192.

ROWBOTTOM Jacob, **Democracy Distorted**, University of Cambridge, Cambridge, 2010.

SCARROW Susan (2011) "Carrots and Sticks, Chickens and Eggs: Understanding Variations in Party Finance Regulatory Regimes", Conference Paper, the IPSA/ECPR Conference, Sao Paolo, Brazil, February 16-19, 2011.

SORAUF Frank, "Politics, Experience, and the First Amendment: The Case of American Campaign Finance", Vol. 94 (4), **Columbia Law Review**, 1994, ss. 1348-1368.

STRAUSS David, "Corruption, Equality, and Campaign Finance Reform", Columbia Law Review, Vol. 94 (4), 1994, ss. 1369-1389.

SUNSTEIN Cass R., **Democracy and the Problem of Free Speech**, The Free Press, New York, 1995.

ŞAHİN Kemal, **İnsan Hakları ve Özgürlük Boyutuyla İfade Özgürlüğü**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2009.

ŞİRİN Tolga, "İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ne Göre Serbest Seçim Hakkı", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 17, S. 2, ss. 283-348.

TAN Turgut, "Anayasal Ekonomik Düzen", **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt 7, 1990, ss. 161-178.

UZUN Cem Duran, "Anayasa Önerilerinde Siyasi Partilerin Finansmanı ve Yeni Bir Öneri", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 94, 2011, ss. 235-258.

van BIEZEN Ingrid / RASHKOVA Ekaterina R., "Deterring new party entry? The impact of state regulation on the permeability of party systems", **Party Politics**, Vol. 20 (6), ss. 890-903.

van BIEZEN Ingrid, "Financing political parties and election campaigns, guidelines", Council of Europe Publishing, 2003, https://eos.cartercenter.org/uploads/document_file/path/309/Financing_Political_Parties_en.pdf (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2022).

van BIEZEN Ingrid, "Political Parties as Public Utilities", **Party Politics**, Vol. 10 (6), 2004, ss. 701-722.

VIVIANI Francesca, "Right to free elections in the case-law of the European Court of Human Rights", Yayınlanmamış Lisans Tezi, Roma, LUISS Guido Carli, 2013.

YILMAZ Alim, "Adalet ve Sosyal Düzen Arayışında Özgürlük ve Eşitlik Çatışması", **Liberal Düşünce Dergisi**, S. 23 (89), ss. 65-76.

YÜKSEL Nihat, **Siyasetin Kamusal Finansmanı (Siyasal Partilere Devlet Yardımı)**, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2007.

Mahkeme Kararları

ECtHR, *Matthews v. The United Kingdom*, Application no. 24833/94, 18 Şubat 1999.

ECtHR, *Lingens v. Austria*, Application no. 9815/82, 8 Temmuz 1986.

ECtHR, *Bowman v. the United Kingdom*, Application no. 24839/94, 19 Şubat 1998.

ECtHR, *TV Vest AS and Rogaland Pensjonistparti v. Norway*, Application no. 21132/05, 11 Aralık 2008.

ECtHR, *Castells v. Spain*, Application no. 11798/85, 23 Nisan 1992.

ECtHR, *Wingrove v. the United Kingdom*, Application no. 17419/90, 25 Kasım 1996.

ECtHR, *Russian Conservative Party of Entrepreneurs and Others v. Russia*, Application no. 55066/00, 11 Ocak 2007.

ECtHR, *Animal Defenders International v. the United Kingdom*, Application no. 48876/08, 22 Nisan 2013.

ECtHR, *Orlovskaya Iskra v. Russia*, Application no. 42911/08, 21 Şubat 2017.

ECtHR, *Cheltsova v. Russia*, Application no. 44294/06, 13 Haziran 2017.

ECtHR, *Długołęcki v. Poland*, Application no. 23806/03, 24 Şubat 2009.

ECtHR, *Oran v. Turkey*, Application no. 28881/07, 15 Nisan 2014.

ECtHR, *Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium*, Application no. 9267/81, 2 Mart 1987.

ECtHR, *Ceylan v. Turkey*, Application no. 23556/94, 8 Temmuz 1999.

ECtHR, *Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland*, Application no. 32772/02, 30 Haziran 2009.

The US Court of Appeals for the Eighth Circuit, *Nixon, Attorney General of Missouri, et al. v. Shrink Missouri Government Pac et al*., No. 98-963, 24 Ocak 2000, https://supreme.justia.com/cases/federal/us/528/377/case.pdf (Erişim Tarihi: 22.05.2022).

The US Supreme Court, Abrams v. United States, No. 316, 10 Kasım 1919, https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep250/usrep250616/usrep250616.pdf (Erişim Tarihi: 28.05.2022).

The US Supreme Court, *Buckley et al. v. Valeo, Secretary of the United States Senate, et al.*, No. 75-436, 30 Ocak 1976.

The US Supreme Court, *Federal Election Commission v. National Conservative Political Action Committee*, No. 83-1032, 18 Mart 1985.

Birleşik Krallık Lordlar Kamarası, *Director of Public Prosecutions v Luft and Another*, [1976] UKHL J0526-1, 26 Mayıs 1976. https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff8c960d03e7f57ecd6c1 (Erişim Tarihi: 06 Haziran 2022).

Internet Kaynakları

ACe the Electoral Knowledge Network, https://aceproject.org/main/english/pc/pce05.htm (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

Avusturya Federal Dijital ve Ekonomik İşler Bakanlığı resmi veri tabanı, https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20007889 (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

Belçika Adalet Bakanlığı resmi veri tabanı, http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/1989/07/04/1989000418/justel (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

İtalya Bakanlar Konseyi Başkanlığı resmi veri tabanı, https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1993;515 (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

Halk için Hukuk (*Zákony pre ľudí*) portalının resmi olmayan veri tabanı https://www.zakonypreludi.sk/zz/2014-181 (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

Birleşik Krallık Hükümeti'nin resmi veri tabanı, https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/41/contents (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

Bosna Hersek Merkez Seçim Komisyonu'nun resmi veri tabanı, https://www.izbori.ba/Documents/documents/ZAKONI/Sl_gl_BiH_23_01/IZ-Sl_gl_23-01-hrv.pdf (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

Zakon.hr Projesi'nin resmi olmayan veri tabanı, https://zakon.hr/z/1957/Zakon-o-financiranju-politi%C4%8Dkih-aktivnosti%2C-izborne-promid%C5%BEbe-i-referenduma (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

Fransa Resmi Gazetesi, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGISCTA000006148459/ (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi'nin (*OSCE, ODIHR*) 2018 tarihli Parlamento seçimleri hakkında yayımladığı gözlem raporu, https://www.osce.org/odihr/elections/hungary/385959?download=true (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

Makedonya Kamu Personeli Teşkilatı'nın resmi veri tabanı, https://www.aa.mk/WBStorage/Files/izboren_zakonik.pdf (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

Birleşik Krallık Seçim Komisyonu'nun resmi veri tabanı, https://www.electoralcommission.org.uk/sites/default/files/2019-11/Candidate%20Part%203%202019%20UKPGE%20GB.pdf (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

Birleşik Krallık Kordlar Kamarası Online Kütüphanesi, https://lordslibrary.parliament.uk/raising-election-spending-limits-in-line-with-inflation/ (Erişim Tarihi: 22.05.2022).

Birleşik Krallık Parlamentosu Resmi Websitesi, https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/41/contents (Erişim Tarihi: 22.05.2022).